ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Rapport 2010:1

Konjunkturläget

Våren 2010

De senaste rapporterna från ÅSUB

2009:1	Ålänningarnas kultur- och fritidsvaror
2009:2	Mot den tredje generationens regionpolitik. Lärdomar från Nordens autonomier och perifera ö-regioner
2009:3	Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2008
2009:4	Konjunkturläget våren 2009
2009:5	Den åländska beskattningen. Ekonomiska effekter av alternativa framtidsscenarier 2010-2020
2009:6	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2009
2009:7	Behovet av finska i ålänningarnas vardagsliv. Den svenskspråkiga servicen inom offentlig sektor och handel
2009:8	Arbetsmarknadsbarometern 2009
2009:9	Ålänningarnas radiolyssnar- och TV-tittarvanor
2009:10	Konjunkturläget hösten 2009
2009:11	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn hösten 2009
2009:12	Regionala effekter av fast vägförbindelse till Föglö
2009:13	Vilka krav kan vi ställa på framtidens kommuner? Ett underlag för den fortsatta diskussionen om organiseringen av kommunsektorn på Åland
2009:14	Handelsintegration och välfärdsutveckling under EU-medlemskapet

ISSN 1455–1977

Förord

ÅSUB utarbetar från och med i år en konjunkturrapport per år för hela den åländska ekonomin. Konjunkturanalysen görs på våren i två olika versioner, en med särskilt fokus på den kommunala sektorns ekonomiska situation, och en helhetsöversikt för landskapet. Den förstnämnda utarbetas på uppdrag av Ålands kommunförbund, den andra på uppdrag av Ålands landskapsregering.

Föreliggande konjunkturrapport gäller den åländska ekonomin som helhet och syftet är framför allt att förse landskapsregeringen med aktuellt ekonomiskt underlag för pågående och kommande budgetarbete. Ett annat syfte är att förse övriga delar av den offentliga sektorn, näringslivet och allmänheten med utfalls- och prognosdata över den åländska ekonomins utveckling, och annan kvalificerad information om det dagsaktuella läget inom den åländska ekonomin.

Bedömningen inleds med en kortfattad genomgång av internationella konjunkturläget inklusive en utförligare analys av Ålands närmarknader i Sverige och Finland. Analysen baseras i huvudsak på nationella och internationella konjunkturbedömningar och ekonomiska data som publicerats under årets första kvartal.

Analysen av läget inom den åländska ekonomin har sammanställts på basen av en under februari-mars besvarad konjunkturenkät som skickades ut till ett stort antal representativt utvalda företag. Förutom enkäten, som gäller företagens syn på sin egen situation och det allmänna konjunkturläget fram till början av 2011, utnyttjas även uppgifter från mervärdeskatteregistret om näringslivets omsättning och löneutbetalningar för tidsserieanalyser och som en indikation på konjunkturlägets genomslag inom det åländska näringslivet. Övriga indikatorer såsom valutakurser, räntenivåer och inflationen har också studerats. Arbetsmarknadsläget behandlas endast översiktligt i denna rapport. Istället ges en särskild prognos för hela den åländska arbetsmarknaden i rapporten *Arbetsmarknadsbarometern 2010*, som beräknas utkomma i början av juni 2010.

Den osedvanligt kraftiga nedgången inom den globala ekonomin sedan halvårsskiftet 2008 och den osäkerhet om de närmaste årens utveckling som kvarstår efter det, medför extra osäkerhetsfaktorer i underlaget för ÅSUBs bedömning. Det är därför viktigt att klargöra för läsaren att bedömningen i huvudsak inte sträcker sig längre fram i tiden än till början av nästa år.

I arbetet har företrädare för näringslivet och dess organisationer samt berörda avdelningar inom landskapsregeringen även bistått med branschspecifik konjunkturinformation och annan

värdefull hjälp. ÅSUBs utredare *Richard Palmer* har ansvarat för det övergripande arbetet med denna konjunkturöversikt liksom produktionen och utformningen av föreliggande rapport. Ekonom-statistiker *Jouko Kinnunen* och statistiker *Jonas Karlsson* har bidragit med grundberäkningarna för BNP-prognoserna för Åland. Jonas Karlsson har också bistått med statistisk bearbetning av registerdata över det privata näringslivets momsinbetalningar och löner. Utredare *Maria Rundberg* har bidragit med avsnittet om den offentliga sektorns ekonomi.

Bedömningen är i huvudsak gjord under mars och början av april.

Mariehamn i april 2010

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord ... **3**

Figurförteckning ... **7**

Tabellförteckning ... **8**

1. Sammanfattning ... **11**

2. Den globala ekonomin är på bättringsvägen, men läget är fortfarande instabilt ... **17**

2.1 En global ekonomi i historisk omvandling ... 18

2.2 Oljepriset ... 20

2.3 Utvecklingen i USA ... 20

2.4 Den ekonomiska utvecklingen i Euroländerna, Japan och BRIC-länderna ... 22

3. Utvecklingen i Sverige och Finland ... **25**

3.1 Långsam återhämtning i Finland ... 25

3.2 Sveriges ekonomi i gradvis uppgång ... 27

4. Den åländska ekonomin ... **29**

4.1 Historiskt ras i BNP-tillväxten ... 29

4.2 Arbetslösheten och flyttningsrörelsen ... 31

4.3 Inflationen och räntorna ... 33

4.4 Hushållen ... 33

4.5 Byggsektorns konjunktur i ett längre perspektiv ... 34

4.6 Sjöfarten ... 34

4.7 Den offentliga sektorns ekonomi ... 35

5. Framtidsutsikterna inom det privata näringslivet ... **38**

5.1 Näringslivet som helhet: vändning efter djup svacka ... 38

5.2 Primärnäringarna ... 39

5.3 Livsmedelsindustrin ... 43

5.4 Övrig industri ... 44

5.5 Vatten och el ... 46

5.6 Byggsektorn ... 47

5.7 Handeln ... 48

5.8 Hotell- och restaurang ... 50

5.9 Transportsektorn ... 51

5.10 Finans och försäkring 52
5.11 Företagstjänster 54
5.12 Personliga tjänster 56
Källor och referenser i urval 58
Bilaga: Konjunkturenkäten 2010 59

Figurförteckning

Figur 1. BNP-tillväxten inom Euroområdet, USA och Japan 2006-2012 19

Figur 2. Råoljepriset på världsmarknaden januari, 2007-april 2010 (USD per fat) 20

Figur 3. Konsumenternas framtidstro i Finland, Sverige, Euroområdet, och USA (januari 2008-mars 2010) 21

Figur 4. USAs, Euroområdets, och Sveriges centralbanksräntor januari 2004-april 2010 24

Figur 5. Euriborräntor januari 2004 - april 2010 24

Figur 6. BNP-tillväxten för Åland, Finland och Sverige 2006-2012 25

Figur 7. BNP-tillväxt och arbetslöshet för Åland och Finland 1990-2012 26

Figur 8. Valutakurser: EUR/SEK och EUR/USD, januari 2007 – mars 2010 28

Figur 9. Inresande till Åland 1990-2009 30

Figur 10. Den öppna arbetslösheten, månadsvis 2008, 2009 och januari-mars 2010 32

Figur 11. Barometerutslag för byggsektorns omsättning och personalantal i förhållande till föregående år 1998-2010. (Positivt utslag = bättre än föregående år. Negativt utslag = sämre än föregående år) 34

Figur 12. Lönernas och omsättningens tillväxt inom det privata näringslivet 38

Figur 13. Förväntningarna inom näringslivet 39

Figur 14. Lönernas och omsättningens tillväxt inom primärnäringarna 42

Figur 15. Förväntningarna inom primärnäringarna 42

Figur 16. Lönernas och omsättningens tillväxt inom livsmedelsindustrin 43

Figur 17. Förväntningarna inom livsmedelsindustrin 44

Figur 18. Lönernas och omsättningens tillväxt inom övrig industri 45

Figur 19. Förväntningarna inom övrig industri 45

Figur 20. Lönernas och omsättningens tillväxt inom vatten och el 46

Figur 21. Förväntningarna inom vatten och el 47

Figur 22. Lönernas och omsättningens tillväxt inom byggsektorn 47

Figur 23. Förväntningarna inom byggsektorn 48

Figur 24. Lönernas och omsättningens tillväxt inom handeln 49

Figur 25. Förväntningarna inom handeln 49

Figur 26. Lönernas och omsättningens tillväxt inom hotell och restaurang 50
Figur 27. Förväntningarna inom hotell och restaurang 51
Figur 28. Lönernas och omsättningens tillväxt inom transportsektorn 51
Figur 29. Förväntningarna inom transport 52
Figur 30. Lönernas tillväxt inom finans och försäkring 53
Figur 31. Förväntningarna inom finans och försäkring 53
Figur 32. Lönernas och omsättningens tillväxt inom företagstjänster 55
Figur 33. Förväntningarna inom företagstjänster, våren 2010 55
Figur 34. Lönernas och omsättningens tillväxt inom personliga tjänster 56
Figur 35. Förväntningarna inom personliga tjänster, våren 2010 57

Tabellförteckning

Tabell 1. Nyckeltal för Åland i ÅSUBs prognos 29

Konjunkturprognosen för Åland i korthet

- Enligt våra preliminära beräkningar inträffade ***ett historiskt ras i Ålands BNP-tillväxt*** år 2008 med -12,4 procent, vilket bara kan jämföras med nergången under krisåren 1992-93. Orsaken var utflaggningarna, men framför allt en nergång i företagens och hushållens kapitalintäkter, och en minskad efterfrågan till följd av den ekonomiska krisen. Nergången fortsatte enligt vår prognos med -4,0 procent 2009, och tillväxten stannar på 0,0 procent i år. År 2011 räknar vi med att den ekonomiska tillväxten blir positiv; 1,3 procent.
- ***Inflationen*** hamnar på cirka 1,6 procent i årsgenomsnitt 2010, för att därefter stiga till 2,1 procent 2011.
- ***Räntorna*** förväntas börja stiga successivt, så att 3-månaders euriborräntan i år hamnar på ett årsgenomsnitt på 0,9 procent, för att 2011 stiga till 1,7 procent och 2012 till 2,1 procent.
- ***Antal arbetsplatser*** inom den privata sektorn på Åland minskar med 0,6 procent. Arbetslösheten stiger till 3,4 procent i år och sjunker tillbaka till 3,1 procent 2011.
- Momshöjningen vid halvårsskiftet begränsar tillväxten i hushållens köpkraft. ***Privatkonsumtionen*** börjar återhämta sig under tredje kvartalet i år.
- ***Färj- och passagerarrederierna*** pressas av överkapacitet, hård konkurrens, och stigande bunkerkostnader. En stärkt svensk krona gynnar intjäningen. Större delen av den åländska ***fraktsjöfarten*** har tecknat kontrakt med svensk och finländsk pappersindustri och har verksamheten tryggad under året. ***Transportsektorn*** som helhet är försiktigt optimistisk inför den kommande 12-månadersperioden.
- ***Avräkningsbeloppet*** från den finländska statsbudgeten till Ålands landskapsregering för år 2008 har skrivits ner till 199,3 miljoner euro. Beloppet för 2009 blir ca 170 miljoner euro, och för år 2010 beräknas beloppet sjunka ytterligare till cirka 167 miljoner euro.
- ***Skattegottgörelsen*** för 2008, som tas upp i 2010 års budget, minskade till 3,16 miljoner euro.
- ***Kommunernas*** skatteintäkter och landskapsandelar beräknas sammantagna minska något år 2010.
- Efter en djup nergång i omsättningen 2009, förväntar sig en övervägande del av ***näringslivet*** förbättrade konjunkturutsikter under året. Man är försiktigt positiv vad gäller omsättningens och lönsamhetens utveckling.
- ***Primärnäringarna*** hade en svag omsättningsutveckling 2009. Branschen förväntar sig överlag en stagnerande 12-månadersperiod framöver.
- Efter en sjunkande omsättning 2009, förväntar man sig inom ***livsmedelsindustrin*** att konjunkturen om ett år kommer att vara som den är idag, medan den ***övriga tillverkningsindustrin*** är betydligt mer optimistisk.
- ***Byggbranschens*** förväntningar inför den närmaste 12-månadersperioden är mindre dystra än för ett år sedan, men ändå påfallande återhållsamma. De större företagen har dock lyckats hålla ångan uppe, trots kristiderna.
- ***Handeln*** hade en exceptionellt svag utveckling förra året, men branschens förväntningar inför 2010 visar på en övervikt åt det positiva hållet.
- ***Hotell- och restaurangbranschen*** förväntar sig en bättre omsättningsutveckling under 2010 i förhållande till 2009, men man är mer pessimistisk om lönsamheten och personalutvecklingen.
- ***Bankernas*** placeringsverksamhet börjar återhämta sig i år, likaså lånemarknaderna. Återhållsamma förväntningar inför året inom finansbranschen som helhet beror bland annat på ett fortsatt lågt räntenetto, osäkerheten på interbankmarknaderna, intern strukturomvandling, och för försäkringsbolagen fortsatt höga återförsäkringskostnader och dessutom en allmän internationell osäkerhet när det gäller värderingar av tillgångar och risker.
- ***Tjänsteföretagen riktade till företag*** räknar med något förbättrad omsättnings- och lönsamhetsutveckling i år.
- ***Tjänsteföretagen som har personer och hushåll som kunder*** har klarat krisen bäst av alla branscher. Man hade en stark omsättningstillväxt och branschen tror, något motsägelsefullt, på sämre omsättning men bättre lönsamhet för 2010.

1. Sammanfattning

Vi har kunnat se en förbättring av det ekonomiska läget under hösten och vintern, globalt såväl som i vårt närområde. Dels är det effekten av omfattande statliga stimulansåtgärder vi ser, dels har världshandeln nu börjat repa sig, främst tack vare Asien, och då i synnerhet Kina.

Återhämtningen sker gradvis, och man kan inte utesluta bakslag när stimulanspolitiken dras tillbaka. Då kan den ökade skuldsättningen hos enskilda stater driva upp de långa räntorna.

Vi räknar med en gradvis återhämtning av den finländska ekonomin, i takt med att efterfrågan på de globala exportmarknaderna ökar. Vi får på ett par års sikt ett förbättrat sysselsättningsläge, men arbetsmarknaden kommer att lida av strukturella problem ett bra tag framöver (problem i form av med geografisk matchning, matchning av kompetens, pensionering).

Finlands BNP minskade enligt preliminära uppgifter med -7,8 procent 2009. Vi räknar med att nergången vänder i år och att vi får en svag positiv tillväxt i år (drygt 1 procent) och att den sedan stiger ytterligare något 2011 (drygt 2 procent).

Finlands offentliga finanser har på grund av krisen gått från överskott till underskott. Tiden med stark offentlig ekonomi är över, statens finanser kommer att utsättas för ett starkt tryck under de närmaste åren (till en början p.g.a. arbetslöshet, och stigande ränteutgifter, sedan pensionsavgångar och krympande skattebas).

Tvärtemot vad vi räknat med i våra tidigare konjunkturbedömningar, visade det sig att den ekonomiska krisen kom tidigt till Åland. Symptomen har visat sig först i efterhand, då vi kunnat följa krisens verkningar i senare tillgängliga registeruppgifter.

Vi registrerar i denna rapport vad som ser ut att bli en historisk nergång i Ålands BNP-tillväxt för perioden 2008-2010. Den sammantagna effekten av utflaggningar, kraftiga nergångar i kapitalintäkter hos företag och hushåll, och minskad efterfrågan till följd av den ekonomiska krisen drar ner BNP-tillväxten 2008, 2009 och 2010.

Våra preliminära beräkningar visar att vi för 2008 kommer att få den kraftigaste nergången i BNP-tillväxt sedan ÅSUB började med dessa beräkningar; -12,4 procent; djupare än under 1990-talskrisen. Att nergången just det året blir så djup beror förutom

på det som redan nämnts att kapitalintäkterna åren innan som kontrast var ovanligt stora.

Krisen slog alltså till mot den åländska tillväxten redan 2008, och den fördjupades ytterligare i fjol (2009), då värdet på den samlade produktionen minskade ytterligare i förhållande till året innan; med -4,0 procent.

Den ekonomiska tillväxten beräknas enligt vår prognos innevarande år stanna på 0,0 procent, vilket skulle innebära att nergången i den åländska ekonomin upphör i år då effekterna av utflaggningarna ebbar ut.

Nästa år, 2011, räknar vi med en positiv tillväxt på 1,3 procent, och för 2012 med en tillväxt på 2,1 procent.

Trots den exceptionella nergången i värdet på den åländska produktionen har uppgången i *arbetslöshetsgraden* varit begränsad och lägre än vi förväntat oss i tidigare prognoser.

Den öppna arbetslösheten var 2,7 procent 2009 och ett försämrat arbetsmarknadsläge i år förväntas innebära att arbetslösheten stannar på 3,4 procent, och sedan 2011 sjunka till 3,1 procent.

Antal arbetsplatser inom den privata sektorn på Åland ser ut att minska med 0,6 procent, enligt vår prognos.

Avsaknaden av en stor industriell exportsektor, och den starka dominansen av den i sysselsättningstermer stabila passagerarsjöfarten i den åländska ekonomin i kombination med ett stort antal en- och fåmansföretag som förmår absorbera nergångar i omsättning och lönsamhet utan uppsägningar av personal, har hittills gjort att uppgången i arbetslöshet kunnat begränsas. Det visar sig alltså än en gång att den åländska arbetsmarknaden lyder under andra lagar än de i Ålands närområde.

Det motsägelsefulla i den åländska utvecklingen accentueras av att *befolkningsutvecklingen* varit mycket god under de senaste åren av nergång i BNP-tillväxt. Ålands befolkning ökade med 303 individer 2008 och 278 i fjol. Vi räknar emellertid med en avtagande befolkningstillväxt i år (190-210 personer).

Inflationen på Åland beräknas öka sakta, dels på grund av ett allmänt ökande resursutnyttjande, stigande oljepris, men också på grund av den allmänna momshöjningen vid halvårsskiftet. Vi uppskattar att den hamnar på 1,6 procent i

årsgenomsnitt 2010, för att därefter stiga till 2,1 procent 2011.

Vi räknar med att sjunkande tillgångspriser i kombination med något försvårad tillgång på likviditet under förra året har gjort att *hushåll* och företag blivit något mer försiktiga med att investera och konsumera. Ett stärkt förtroende för ekonomin, parat med fortsatt låga räntor och en liten reallöneökning gör att tillväxten i privatkonsumtionen börjar växa detta år. Detta skulle innebära att hushållens sparkvot minskar något. Vår bedömning är att det dröjer till 2011 innan de privata investeringarna tar fart.

Uppgången på börserna och den låga avkastningen på räntepapper har dock gjort att bankerna nu kunnat registrera en viss ökning av hushållens placeringar i aktier och fonder. Utlåningen till hushållen bör öka under året. Den relativt höga skuldsättningsgraden hos åländska hushåll kan försätta en del av dem i problem när räntorna gradvis börjar stiga under de kommande åren.

Färj- och passagerarsjöfartens marginaler fortsätter att pressas av överkapacitet, hård konkurrens, och ökande bunkerkostnader. Förstärkningen av *den svenska kronans* växelkurs gentemot euron ökar försäljningsintäkterna, men samtidigt också lönekostnaderna. Nettot av kronförstärkningen bör ändå vara positivt.

Större delen av den åländska *fraktsjöfarten* har tecknat kontrakt med svensk och finländsk pappersindustri och har verksamheten tryggad under året. På längre sikt finns tveksamheter när det gäller konkurrenskraften och den geografiska lokaliseringen hos såväl den finländska som den svenska pappersindustrin, vilket skulle kunna påverka de åländska fraktrederiernas samarbete med företagen inom branschen.

Den ekonomiska recessionen i Finland och skattelättnader har påverkat avräkningsinkomsten från den finländska statsbudgeten till Åland negativt. *avräkningsbeloppet* för år 2008 bestämdes till 199,3 miljoner euro. År 2009 sänktes avräkningsbeloppet till cirka 170 miljoner euro, och år 2010 beräknas beloppet ytterligare sjunka till runt 167 miljoner euro. År 2008 minskade flitpengen avsevärt. Den stannade på endast 3,16 miljoner euro.

Kommunernas skatteintäkter beräknas öka med knappt två procent, medan landskapsandelarna förväntas minska med drygt fem procent jämfört med 2009 års budgeter. Skattefinansieringen, det vill säga skatteintäkterna och landskapsandelarna sammantaget, beräknas minska marginellt, samtidigt som nettodriftskostnaderna beräknas öka med en och en halv procent år 2010.

Vårt momsregister visar att det åländska *näringslivet* förra året upplevde en ovanligt

stor nergång i omsättningen. Man upplevde en fortgående minskning av omsättningen under hela 2009. Det negativa utslaget avseende omsättningen under 2009 i förhållande till 2008 i vår så kallade konjunkturbarometer som väger samman svaren på vår senaste konjunkturenkät var det kraftigaste på 12 år. Vi kunde också avläsa en stagnation i den totala lönesummans tillväxt under 2009.

Enligt vår prognos kommer *omsättningens tillväxt* att vända till det positiva i början av året och hållas på den positiva sidan under årets två första två kvartal. Som det ser ut nu kommer också lönesummans tillväxt att ligga mellan 2 och 5 procent under den första halvan av året. Sammantaget ser vi alltså ut att få en positiv tillväxt i det privata näringslivet, men tillväxten sker från en ovanligt låg nivå.

En övervägande del av företagen tror på förbättrade konjunkturutsikter under året för den bransch inom vilken de verkar, men för ovanlighetens skull är man inte lika optimistisk angående det egna företagets situation om 12 månader, även om vi har en liten övervikt åt det positiva hållet.

Angående omsättningens utveckling är man i motsats till för ett år sedan försiktigt positiv, och detsamma gäller för lönsamheten, även om det positiva utslaget är än svagare där.

Primärnäringarna har haft en svag omsättningsutveckling 2009, med sjunkande priser på marknaden för jordbruket, medan prisutvecklingen inom fiskodlingen varit hyfsad. Man förväntar sig sammantaget en stagnerande 12-månadersperiod framöver.

Den åländska *livsmedelsindustrin* omfattar bland annat företag som ägnar sig åt förädling av potatis, bageri, charkuteri- och köttvarutillverkning samt tillverkning av mejerivaror. Branschen hade ett svagt år 2009. Vi kunde registrera en gradvis minskning av omsättningen, en negativ utveckling som ser ut att kunna vända till det positiva först under tredje kvartalet i år. Man tror att omsättningen blir ännu sämre i år än den var i fjol.

Den *övriga tillverkningsindustrin* består av företag som tillverkar färgämnen, spel och leksaker, plastslangar för högteknologiinstrument, instrument och apparater för mätning, betongvaror för byggändamål, verkstadsindustriföretag inom metall och miljöteknik, och dessutom snickerier och tryckerier. Branschen är relativt exportintensiv, vilket gör att man kan förvänta sig att den globala ekonomiska krisen skulle slå särskilt hårt mot dessa företag (två tredjedelar av produktionen går till kunder utanför Åland).

Omsättningens tillväxt i branschen började avta redan från och med 2007, men den verkliga nergången började under det andra halvåret 2008, då tillväxten blev negativ. Nergången ser ut att ha blivit såväl djupare som mer utdragen än i livsmedelsbranschen. Vår prognos tyder på att en vändning till positiv tillväxt inte kan förväntas förrän under det tredje kvartalet i år. Branschen förväntar sig att 2010 skall bli bättre än 2009.

Byggsektorn hade en omsättningsmässigt svag utveckling under förra året. Man är överlag rätt pessimistisk och tror att omsättning, lönsamhet och personalutveckling blir något sämre detta år än fjolåret. De stora företagen i branschen ser ut att ha klarat krisen bättre än de små.

Handeln hade en exceptionellt svag utveckling förra året, med en kontinuerligt vikande omsättning. Förväntningarna inför 2010 visar på en övervikt åt det positiva hållet. Någon verklig återhämtning i omsättningstillväxten förväntar vi oss inte eftersom vi bland annat räknar med att den gradvisa åtstramningen av den offentliga sektorn kommer att leda till ett icke obetydligt efterfrågebortfall för branschen.

Hotell- och restaurangbranschen förväntar sig en något bättre omsättningsutveckling under den kommande 12-månadersperioden i förhållande till 2009, men man är mer pessimistisk om lönsamheten och personalutvecklingen.

Transportsektorn, där sjöfarten ingår, har haft en omsättningstillväxt som legat strax över nollstrecket; på den positiva sidan. Man är försiktigt optimistisk inför den kommande 12-månadersperioden.

Den ekonomiska krisen har åsamkat ett visst avbräck i de åländska *bankernas* placeringsverksamhet, men börsuppgång och låga räntor gör att aktie- och fondmarknaderna börjat repa sig. Bankernas utlåning till hushållen börjar återhämta sig i år. Bankerna förväntar sig sammantagna att 2010 kan bli ett något svagare år för branschen som helhet än fjolåret, men man är var för sig något mindre pessimistisk angående det egna företagets verksamhet. Dessutom förväntar man sig svag lönsamhet och en minskad personalstyrka.

Försäkringsbranschen har fått vidkännas en vikande efterfrågan och stigande återförsäkringskostnader. Branschen som helhet bedömer att utsikterna för det kommande året är något bättre än de var för ett år sedan. Nödvändigheten av riskspridning och geografisk diversifiering hos bolagen i branschen har ökat, enligt många analytiker. En stabilisering av försäkringsmarknaderna från 2011 är att vänta. En av branschens viktiga framtida utmaningar är att erbjuda kunderna attraktiva

pensionsförsäkringar, en marknad som kommer att präglas av hård konkurrens.

Vår tolkning av de återhållsamma förväntningarna inför året inom finansbranschen som helhet är att det bland annat har att göra med ett fortsatt lågt räntenetto, osäkerheten på interbankmarknaderna, i förkommande fall kostsam intern strukturomvandling, och för försäkringsbolagen fortsatt höga återförsäkringskostnader och dessutom en allmän internationell osäkerhet när det gäller värderingar av tillgångar och risker.

Omsättningen för *tjänsteföretagen med företag som kunder* mattades av rejält redan under tredje kvartalet 2008. Den negativa tillväxten ser ut att vända nu under våren. Branschen räknar själv med något förbättrad omsättningsutveckling och förbättrad lönsamhet under 2010 jämfört med 2009.

Tjänsteföretagen som säljer till hushåll har klarat krisen bäst av alla branscher. Man har haft en omsättningstillväxt som legat mellan 17-18 procent under 2009. Enligt vår enkät är branschens utsikter för detta år något motsägelsefulla, man tror på sämre omsättning men bättre lönsamhet för 2010.

2. Den globala ekonomin är på bättringsvägen, men läget är fortfarande instabilt

Det världsekonomiska läget karaktäriseras av en svag återhämtning och samtidigt av en kvardröjande osäkerhet. Den globala ekonomiska krisen är inte över; den genomgår istället olika faser. Den har utvecklats från fastighetskris till finansiell- och bankkris, till realekonomisk kris (för produktion, arbetskraft och handel) och nu nyligen har den antagit skepnaden av statsfinansiell kris för enskilda länder. Även om situationen på de finansiella marknaderna runt om i världen förbättrats, kan vi konstatera att någon verklig stabilitet ännu inte uppnåtts. Bland de hoppfulla tecknen ser vi att olika riskpremier på interbank- och kreditmarknaderna har fallit något.[1] Vi har också sett att enskilda händelser som när Dubai World ställde in sina betalningar, och Grekland fick sitt kreditbetyg nedvärderat, inte har resulterat i några onormala spridningseffekter på de finansiella marknaderna.[2]

Konjunkturen i ekonomin ser alltså nu ut att återhämta sig i stora delar av världen, även om variationerna är stora geografiskt. I Asien, med Kina i spetsen, ökar tillväxten medan det går trögare i euroområdet.

Den globala ekonomin är på bättringsvägen, men läget är långt ifrån stabilt.

Världsekonomin beräknas växa med mellan 3,9 - 4,5 procent i år; en på kort sikt något starkare utveckling än de flesta bedömare förväntade sig i höstas.[3] Det är emellertid en bedömning som fortsättningsvis är mycket osäker. Många osäkerhetsmoment kvarstår. Ett är den kvardröjande osäkerheten på de internationella interbankmarknaderna, det vill säga på bankernas och finansinstitutens egna marknader.

Denna senaste fasen i den ekonomiska krisen riskerar att bli utdragen, när kostnaderna för de omfattande ekonomiska stimulansåtgärderna på allvar slår igenom, och visar sig i stora statsfinansiella underskott som riskerar att driva upp de långa räntorna. Många regeringar kommer småningom anse sig nödgade att strama åt för att komma tillrätta med budgetunderskotten, vilket kommer att dämpa BNP-tillväxten i omvärlden. Så långt vår konventionella ekonomiska lägesanalys.

[1] Sveriges riksbank (2010) Penningpolitisk rapport, februari 2010

[2] Ibid.

[3] Europeiska kommissionen (2010) *Interim Forecast, February 2010*; Sveriges riksbank (2010) Penningpolitisk rapport, februari 2010

2.1 En global ekonomi i historisk omvandling

Det världsekonomiska systemet är inne i ett historiskt skifte med åtminstone tre dimensioner. För det första befinner vi oss i en finansiell-ekonomisk-politisk kris som liksom under flera andra ekonomiska brytningsskeden i den ekonomiska historien lyfter fram staten som garanten för det kapitalistiska systemets överlevnad. För det andra befinner vi oss i en fas av ekonomisk-territoriellt skifte, där tyngdpunkten i världsekonomin gradvis flyttas från USA och Europa till Asien, delar av Latinamerika, och på längre sikt till delar av Afrika med sin höga befolkningstillväxt. För det tredje står vi inför en ekologisk kris accentuerad av Köpenhamnsmötets misslyckande.

Det står allt klarare att den globala finanskrisen innebär ett historiskt paradigmskifte. Staten har nu definitivt åter klivit in på arenan – för att stanna där under överskådlig tid. Men staten har återkommit inte för att i första hand fördela de nationella ekonomiernas begränsade resurser och garantera välfärden för de breda befolkningslagren – som i den traditionella nordiska sociala modellen – utan för att rädda kapitalismens centrala institutioner; banker och finansinstitut. Så fick t.ex. den amerikanska staten ta hand om bankernas dåliga lån, lån skapade av bankerna själva. När de privata marknaderna var på väg mot total härdsmälta, fick staten träda in och överta och neutralisera ”riskerna” som slussades över från marknaderna till staterna.

Ekonomi är sällan enbart ekonomi. Ekonomi och politik hör oupplösligt samman. Det har länge, om någonsin, varit omöjligt att särskilja dessa två samhällssfärer. Framöver får vi förhålla oss till ekonomi, politik och ekologi samtidigt, de tre är oupplösligt förenade och kräver övergripande lösningar.

Ytterligare en faktor som kommer att stärka statens roll i det ekonomisk-politiska institutionella ramverket är att i de olika formerna av asiatisk kapitalism som existerar idag, och som allmänt ansetts framgångsrika ur tillväxtsynpunkt, har staten historiskt haft en mycket stark roll. Både i den kinesiska ekonomin och i de övriga asiatiska formerna av kapitalism (Japan, Indien, Sydkorea, osv) har staten i allians med storföretagen varit själva garanten för de nationella tillväxtstrategierna.

Hur påverkas då Åland av det ekonomisk-territoriella skiftet mot Asien? Vi har i en tidigare ÅSUB-studie kunnat visa att den åländska ekonomin är starkt beroende av närområdet, och hittills inte kunnat dra någon större nytta vare sig av EU-integrationen, globaliseringen eller skiftet mot Asien.[4]

[4] ÅSUB rapport 2009:14 (2009) Handelsintegration och välfärd under EU-medlemskapet.

Figur 1. BNP-tillväxten inom Euroområdet, USA och Japan 2006-2012

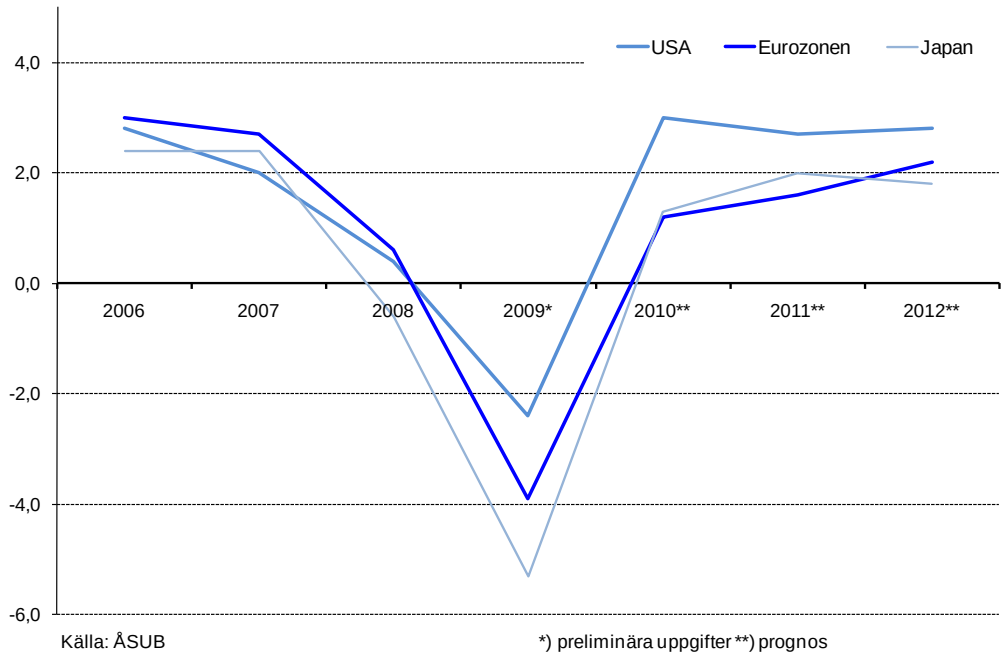

Det starka beroendet av närmarknaderna kan förvisso ses som ett uttryck för väl utnyttjade komparativa fördelar, men det finns en risk att det åländska näringslivet med sin låga internationaliseringsgrad inte kan dra annat än indirekt nytta av de nya tillväxtmarknaderna.

Åland påverkas också indirekt genom den finländska exportens och det finländska produktionssystemets kopplingar till de asiatiska marknaderna. Globaliseringen leder till ökat konkurrens- och omvandlingstryck, som i sin tur sätter press på den finländska exporten och industristrukturen. Den finländska industrins konkurrensförmåga är avgörande för de finländska statsfinanserna. Utvecklingen därvidlag påverkar genom avräkningsbeloppet landskapet Ålands finanser, som i sin tur påverkar efterfrågan på hemmamarknaden och företagens försäljning.

De åländska hushållen och företagen påverkas också, som alla andra, av världsmarknadspriset på olja, råvaror och livsmedel, som i allt högre grad styrs av efterfrågan i Asien.

Ett mått på tillståndet i världsekonomin och den internationella handeln speglad i kostnaderna för sjöfrakter finner man i det så kallande *Baltic Dry Index* (BDI). Trenden för indexet har visat något neråt sedan december 2009 och ligger nu nivå med sommaren 2006. Där har vi en indikation på hur trög återhämtningen är.

2.2 Oljepriset

Hösten 2008 föll oljepriset snabbt med nära 100 USD per fat (*Figur 2*). Efter att utbudet minskat då OPEC skar ner sina produktionskvoter, och efterfrågan i världsekonomin började stiga, ökade sedan priset från och med vintern 2009. Genomsnittspriset under 2010 väntar vi att kommer att ligga på cirka 80 dollar per fat för att stiga till cirka 85 dollar per fat 2011, och sedan ytterligare till cirka 90 dollar i genomsnitt 2012 (*Tabell 1*).

2.3 Utvecklingen i USA

Recessionen i USA, som började i december 2007 och varade i drygt två år, är den längsta sedan den Stora Depressionen i början av 1930-talet. USA:s regering och centralbanken (FED) har vidtagit ekonomisk-politiska stimulansåtgärder som saknar motstycke i landets historia. Medan ekonomin krympte med -2,4 procent förra året, är stimulansåtgärderna den viktigaste orsaken till att BNP-tillväxten förväntas uppgå till 3,5 procent 2010, för att 2011 minska något då effekterna av den finanspolitiska stimulansen gradvis minskar.

Än så länge och förmodligen fram till hösten stimuleras den amerikanska ekonomin av en rekordlåg styrränta (*Figur 4*).

Figur 2. Råoljepriset på världsmarknaden januari, 2007-april 2010 (USD per fat)

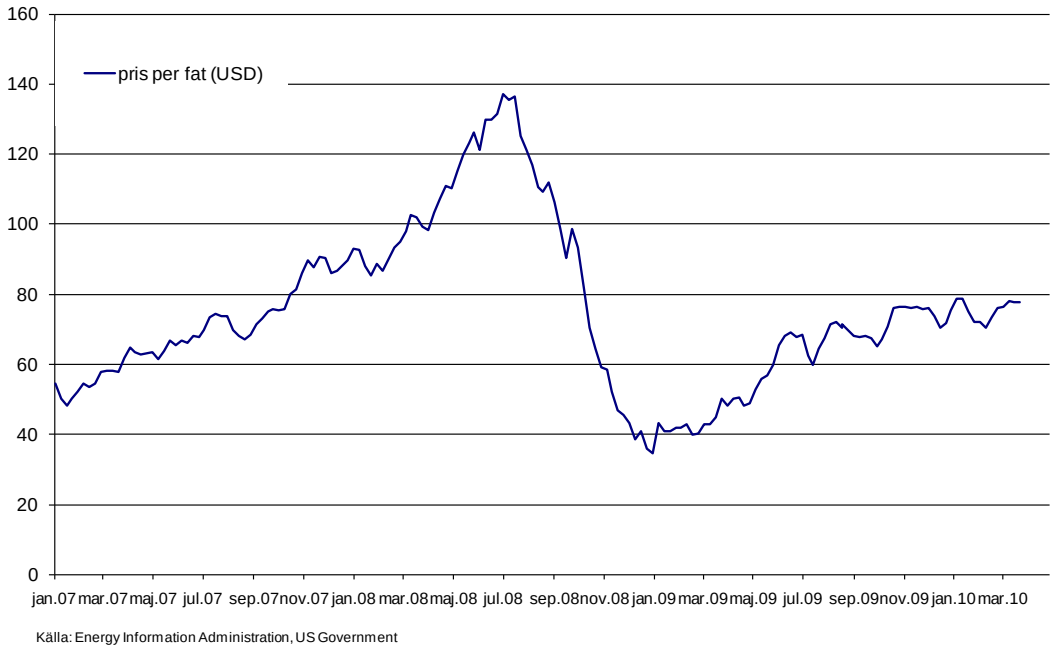

Källa: Energy Information Administration, US Government

Under våren har antalet nya arbetslösa i USA börjat sjunka men återhämtningen på arbetsmarknaden går fortfarande trögt. Dessutom har antalet personer med behov av stöd stigit något. Ändå ser det ut som om toppen på arbetslösheten nu kan ha nåtts, och att återhämtningen i den amerikanska ekonomin nu är på god väg. Sysselsättningen väntas stiga snabbt framöver, då företagen behöver nyanställa på nytt efter att tidigare ha permitterat under krisen.

De finansiella marknaderna har stabiliserats och hushållens förmögenhet förbättrats till följd av stigande bostadspriser och aktiekurser.[5]

Figur 3. Konsumenternas framtidstro i Finland, Sverige, Euroområdet, och USA (januari 2008-mars 2010)

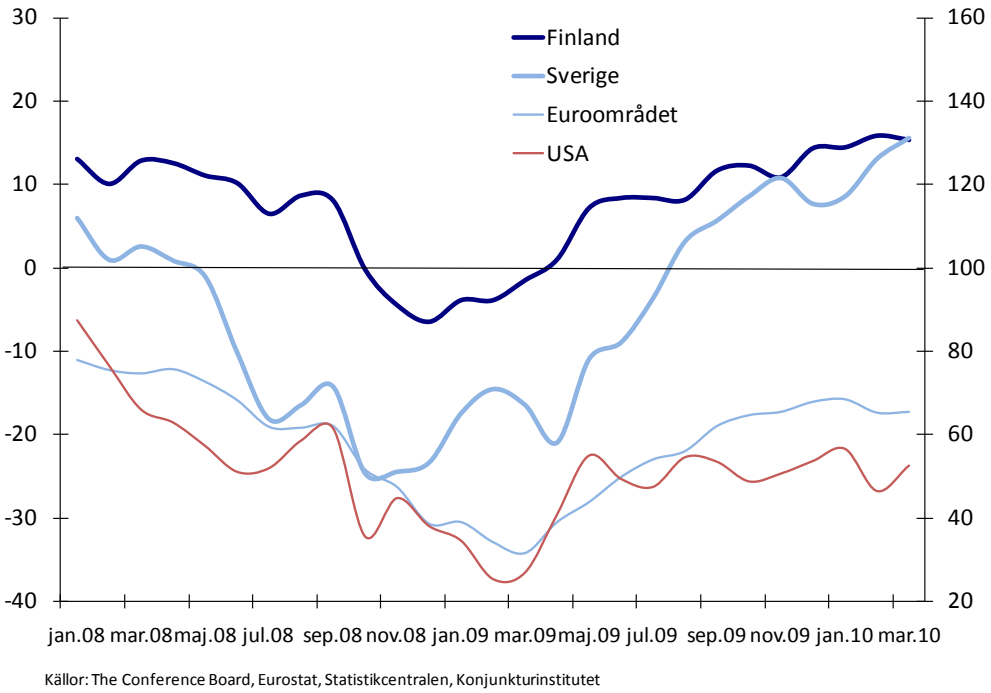

Källor: The Conference Board, Eurostat, Statistikcentralen, Konjunkturinstitutet

Vi kan emellertid notera att de amerikanska konsumenternas framtidstro inte förändrats nämnvärt under den senaste 12-månadersperioden. Som framgår av *Figur 3* steg konfidensindikatorn mellan mars och maj 2009, men har sedan dess legat kvar på ungefär samma nivå, vilket är avsevärt under långtidsmedelvärdet.

[5] Sveriges riksbank (2010) Penningpolitisk rapport, februari 2010

2.4 Den ekonomiska utvecklingen i Euroländerna, Japan och BRIC-länderna

När den ekonomiska tillväxten vände till det positiva i *eurozonen* under andra kvartalet 2009, markerade det slutet på den längsta och djupaste recessionen i EU:s historia.[6] En kvardröjande slack i efterfrågan och den grekiska finanskrisen ger en fortsättningsvis låg inflation; kring 1,1 procent.

Den grekiska finanskrisen har för första gången givit euroländerna allvarliga problem med den gemensamma valutan. Som *Financial Times* noterar är detta första gången som sammanslutningen inom euroområdet har tvingats genomföra en gemensam ekonomisk räddningsaktion. De internationella valuta- och finansmarknaderna kommer att sätta stark press på de offentliga finanserna hos länder som Grekland och Portugal.

BNP-tillväxten i euroområdet väntas bli svag i år, bland annat till följd av en fortsatt försämrad arbetsmarknad. Ett lågt kapacitetsutnyttjande håller tillbaka företagens investeringar.

En tillväxt i exporten och i den offentliga konsumtionen kommer emellertid att bidra till tillväxten under 2010. Vi förväntar oss att BNP-tillväxten stiger från 1,2 procent 2010 till 1,6 procent 2011. Därefter, år 2012, förväntas tillväxten överstiga 2,0 procent. Vi skulle därmed få en långsammare återhämtning i euroområdet än i USA. En orsak till detta är att det är troligt att länderna i eurozonen kommer att höja skattnivåerna under de närmaste åren.

Det i skrivande stund fortgående flygstoppet över Nord- och Centraleuropa, till följd av det isländska vulkanutbrottet, kommer ytterligare att bidra till att hålla tillbaka tillväxten, och kan om det blir långvarigt få oförutsedda och djupgående ekonomiska följder, på kort sikt främst negativa sådana.

Ändå kan vi konstatera att hushållens och företagens förväntningar fortsatt att förbättras i euroområdet (*Figur 3*). Inflationen stiger sakta under 2010 och högst troligt under året därpå, främst som ett resultat av stigande energipriser, men också småningom av ett gradvis ökande resursutnyttjande. Bedömningen är att den förväntade BNP-tillväxten i år i eurozonen blir 0,7 procent.

Japan ser ut att vara inne i en återhämtningsperiod. Exporten ökade med 5 procent under sista kvartalet 2009, tack vare en stark efterfrågan i Asien. Tillväxten i investeringar ser ut att ta fart. På längre sikt har dock landet stora utmaningar framför sig med ett vikande befolkningsunderlag och en åldrande befolkning.

[6] Europeiska kommissionen (2010) *Interim forecast February 2010*

Efter att ha klarat sig genom fjolårets finanskris med en BNP-tillväxt på beräknade 8,7 procent, och passerat Tyskland som världens största exportör, är nu *Kina* definitivt en nyckelspelare i den globala ekonomin. Man är därtill starkt ömsesidigt beroende av den amerikanska ekonomin i egenskap av största långivare till den amerikanska staten. Kina är satt under starkt tryck från omvärlden, särskilt från USA, att revalvera den kinesiska valutan. Resultatet kommer som det i dagsläget ser ut att kunna bli en mindre revalvering under året, vilket skulle kunna få positiva effekter på den amerikanska arbetsmarknaden och motverka tendensen till överhettning i den kinesiska ekonomin och på fastighetsmarknaden.

Den kinesiska regeringen införde i slutet av 2008 ett kraftfullt stimulanspaket, där det bland annat ingick omfattande infrastruktursatsningar, som sedan gav goda resultat under 2009. Bankkrediternas andel av BNP steg dramatiskt under 2009 trots den djupa finansiella krisen i den övriga världen, *de facto* till sådana nivåer att analytiker varnat för en ny period av överhettning. Också investeringarnas relativa storlek ökade under 2009.

Återigen visar det sig att den kinesiska ekonomin lever under andra lagar än de som styr de flesta övriga stora ekonomier. Kinas externa sektor har dock inte lyckats undgå att drabbas av nergången i efterfrågan i den globala ekonomin; exporten förväntas minska med 12 procent och importen med 9 procent.

Trots att tillväxten i den kinesiska ekonomin ser ut att drivas av i första hand den interna marknaden under innevarande år kvarstår Kina, så länge man lyckas bibehålla sin inre stabilitet, som ett allt viktigare draglok i världsekonomin.

Brasilien har med sin förmåga att klara av krisen och hålla flödet av ingående utlandsinvesteringarna uppe, överraskat många bedömare. Att landet inom några år ser ut att kunna bli en av världens största oljeproducenter, med en potential att matcha Venezuela and Saudiarabien, öppnar nya perspektiv för den ekonomiska utvecklingen i landet, och kommer ytterligare att öka intresset och investeringsviljan hos såväl inhemska som utländska företag.

Figur 4. USAs, Euroområdets, och Sveriges centralbanksräntor januari 2004-april 2010

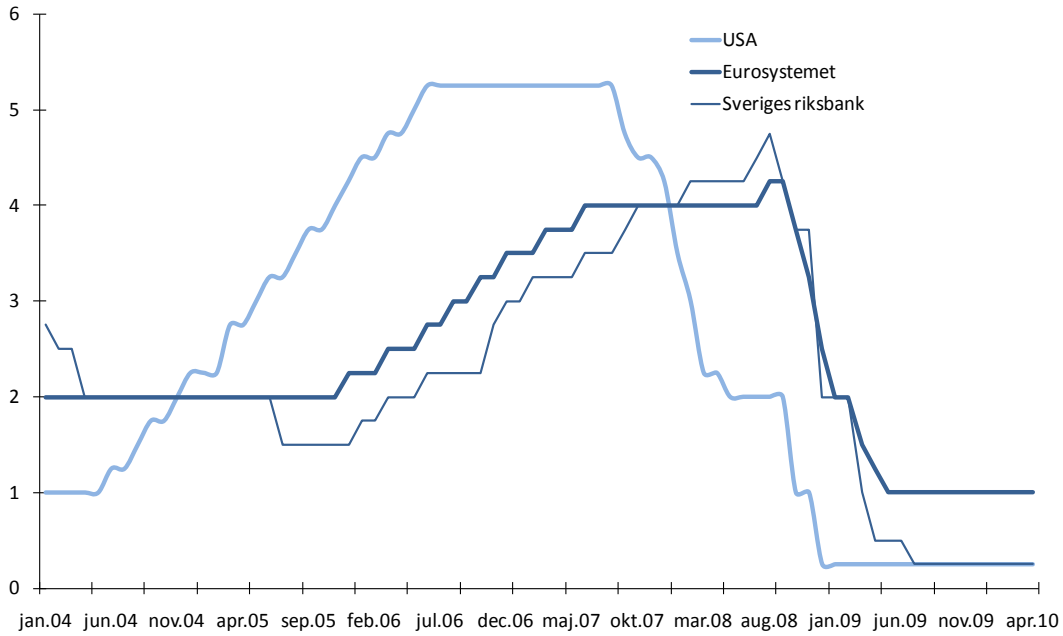

Figur 5. Euriborräntor januari 2004 - april 2010

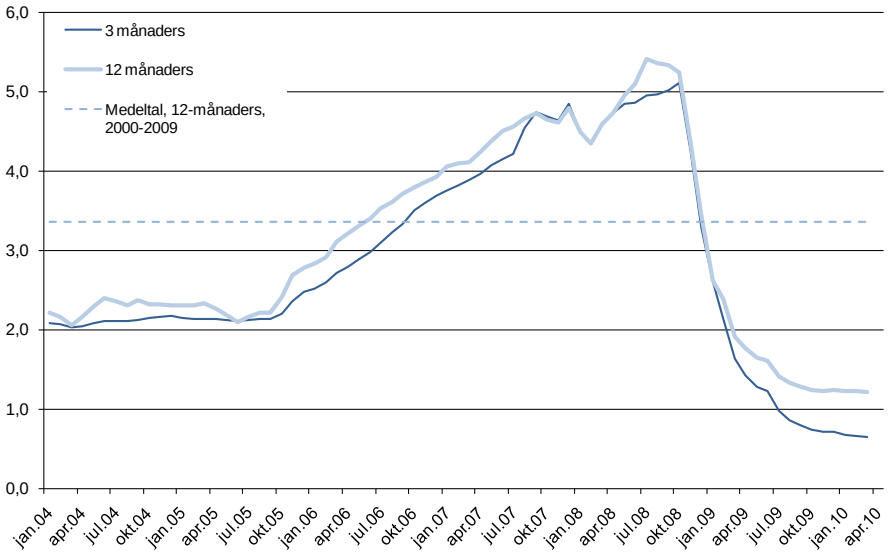

Källa: www.euribor.org, Finlands bank, egna beräkningar

3. Utvecklingen i Sverige och Finland

3.1 Långsam återhämtning i Finland

Återhämtningen i Finland efter den djupa ekonomiska nergången har kommit igång, men den ser ut att bli långsam. En positiv tillväxt i världshandeln är en förutsättning för att den finländska ekonomin skall återhämta sig. Den utvecklingen har nu börjat, och även den inhemska tillväxten tar nu fart när det uppdämda investeringsbehovet skall tillfredställas.[7] Om tillväxten i östersjöområdet och i Ryssland kommer igång – vilket det finns goda chanser till – skulle det ge gynnsamma förutsättningar och draghjälp för den finländska exporten. Villkoren för skogsindustrin ser dessutom ut att åtminstone kortsiktigt förbättrats, med stigande massapriser, ökande exportvolymer, och en ur exportföretagens synvinkel mer fördelaktig kurs för euron.

Figur 6. BNP-tillväxten för Åland, Finland och Sverige 2006-2012

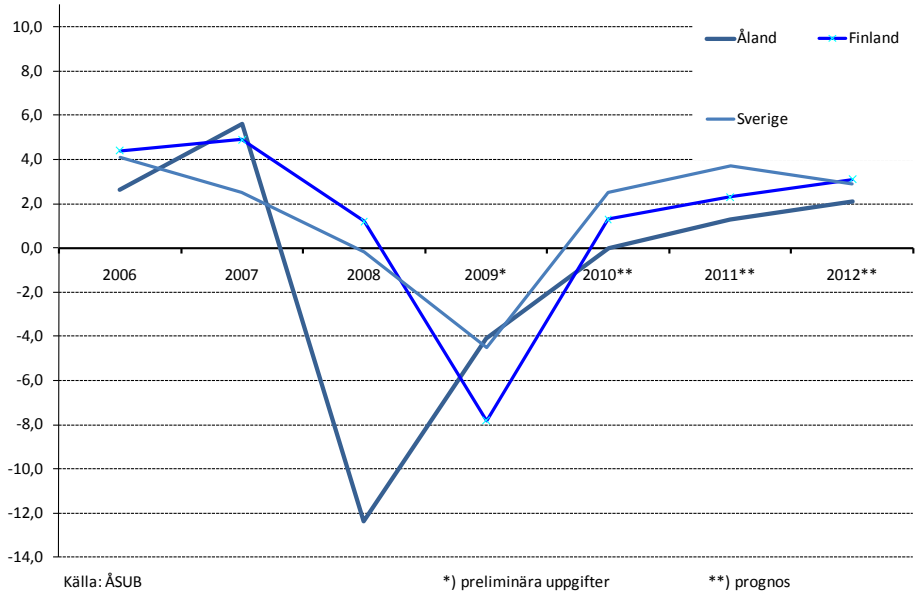

Det är stor spännvid i de senaste prognoserna om den finländska BNP-tillväxten. Finansministeriet och Finlands bank är återhållsamma, medan några banker och forskningsinstitut är mer optimistiska.[8]

[7] Finansministeriet i Finland (2010) Ramar för statsfinanserna 2011-2014

[8] Till de optimistiska hör Löntagarnas forskningsinstitut (2010) *Talousennuste vousille 2010-2011*

ÅSUB hör till de mer återhållsamma i sin bedömning. Den beräknade nergången i tillväxt på -7,8 procentenheter i fjol var historisk (*Figur 7*) och är till och med djupare än nergången under 1990-talskrisen. En viktig skillnad jämfört med den tidigare krisen är att arbetslösheten inte skjutit i höjden som då.

Figur 7. BNP-tillväxt och arbetslöshet för Åland och Finland 1990-2012

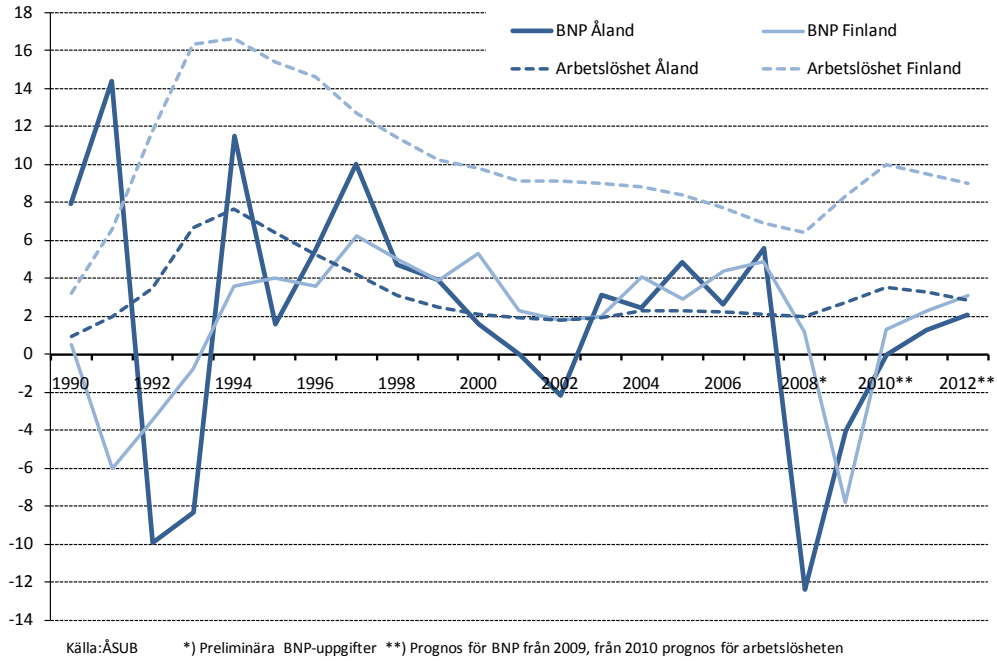

Vi tror att den finländska ekonomins tillväxt stannar på 1,3 procent i år, återhållen av bland annat stuvarstrejken i mars och momshöjningen i mitten av året. Tillväxttakten ökar sedan något 2011 och blir 2,3 procent och ännu ytterligare något 2012 (3,1 procent). Momshöjningen i år och den höjda energiskatten nästa år innebär att den ekonomiska politiken växlar från stimulans till åtstramning och att tillväxttakten därför kan komma att begränsas. Det råder också en viss osäkerhet i hur pass snabbt den globala handeln förmår växa under de kommande två åren, och hur pass stark dragkraften från de internationella exportmarknaderna blir.

Arbetslösheten i Finland kommer att öka den närmaste tiden. Den öppna arbetslösheten uppgick till 8,3 procent i fjol och ser ut att kunna bli närmare 10 procent i år, därefter sjunker den med en halv procent per år; till 9,5 år 2011 och 9,0 procent 2012.

De finländska konsumenternas förtroende för ekonomin har gradvis ökat sedan nedgången i den ekonomiska krisens inledningsskede (*Figur 3*). Detta, låga räntor och

en viss reallöneökning gör att tillväxten i konsumtionen tar fart redan detta år. Detta innebär att hushållens sparkvot minskar något. Ändå räknar vi med att det dröjer till 2011 innan de privata investeringarna återhämtar sig.[9]

3.2 Sveriges ekonomi i gradvis uppgång

Konjunkturen i Sverige förbättrats nu gradvis. Inflationen har stigit under de senaste månaderna och läget på de finansiella marknaderna har förbättrats. Utvecklingen på arbetsmarknaden visar dessutom positiva tecken. De låga räntorna och den expansiva finanspolitiken har bidragit till att hushållens konsumtion har återhämtat sig. Men som på så många andra håll är utvecklingen mot en förstärkning av konjunkturen inte helt entydig.

För att en verklig återhämtning i konjunkturen i Sverige skulle komma till stånd skulle efterfrågan på svenska produkter i omvärlden behöva ta fart. Här gäller alltså samma villkor som för Finland. Ännu en återhållande effekt är att de svenska bankerna kommer att lida kreditförluster i Baltikum.

Lågkonjunkturen har satt djupa spår i den svenska arbetsmarknaden. Den kommer att fortsätta att försämras under året och man förväntar sig en öppen arbetslöshet kring 9 procent, vilket är strax under den nivå som förväntas för Finland.

Riksbanken bedömer att kronan kommer att fortsätta förstärkas gentemot euron framöver. En faktor som talar för det är att BNP-tillväxten i Sverige väntas bli högre än i många konkurrentländer. Vår prognos är att årsgenomsnittet för 1 euro i svenska kronor kommer att bli 9,6 i år för att sjunka till 9,4 år 2011 (*Tabell 1*). Men vi påminner om att värdet på den svenska kronan har varierat kraftigt de senaste åren, prognoserna om valutakurser är som alltid osäkra.

[9] Finlands bank (2010) *Talouden näkymät. Erikoisnumero* 1/2010

Figur 8. Valutakurser: EUR/SEK och EUR/USD, januari 2007 – mars 2010

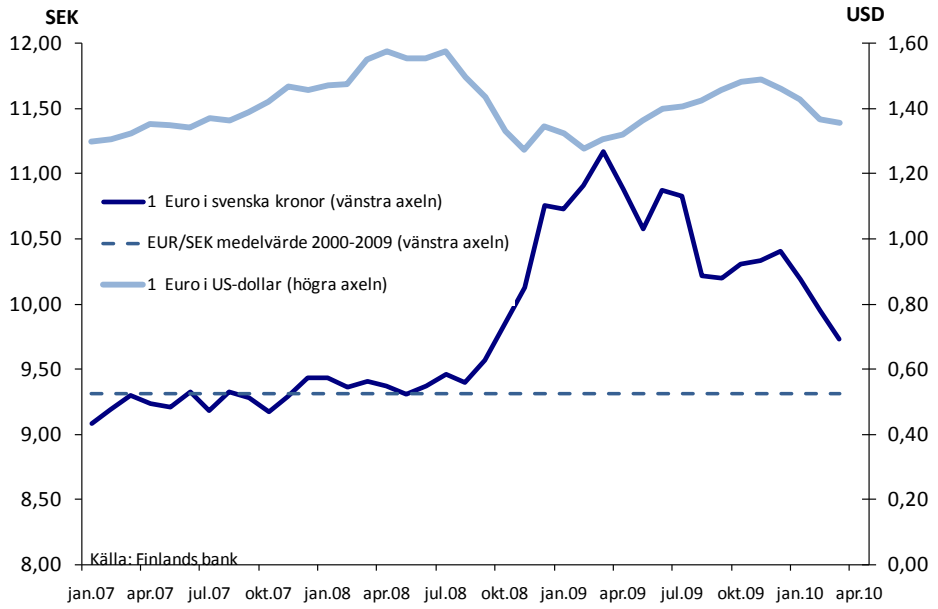

4. Den åländska ekonomin

4.1 Historiskt ras i BNP-tillväxten

Den åländska BNP-tillväxten uppvisar dramatiska kast under de senaste åren (*Figur 6*, och *Figur 7*). År 2007 var det sista året då tillväxten var positiv. Det året hamnade tillväxten på 5,6 procent. Enligt våra preliminära beräkningar sjönk tillväxten till -12,4 procent år 2008, vilket är långt under vad vi räknade med i vår prognos på hösten.

Den radikala revideringen neråt från våra tidigare prognoser avspeglar egentligen inte i första hand en minskning av värdet i den på Åland baserade produktionen, utan handlar om effekterna av utflaggningen av fartyg, och framför allt en minskning av värdena på företagens och hushållens tillgångar och kapitalinkomster, och hur dessa bokförts.

I sammanhanget tunga företag skrev oväntat ner sina tillgångar för år 2008 och minskade därmed radikalt sina skatteinbetalningar. Dessutom var kapitalinkomsterna ovanligt höga åren 2005-2007, vilket bidrog till att nergången 2008 blev så pass stor procentuellt sett.

Tabell 1. Nyckeltal för Åland i ÅSUBs prognos

	2007	2008	2009	2010 P	2011 P	2012 P
Bruttonationalprodukt (BNP, årlig procentuell tillväxt)	5,6	-12,4*	-4,0 P	0,0	1,3	2,1
Arbetslöshet, (öppen, procent)	2,1	2,0	2,7	3,4	3,1	2,4
Inflation (KPI, årlig procentuell förändring)	1,7	4,2	0,2	1,6	2,1	2,2
Euriborränta (3 månaders, årsgenomsnitt)	4,3	4,8	1,3	0,9	1,7	2,2
Kronkurs (EUR/SEK, årsgenomsnitt)	9,2	9,6	10,6	9,6	9,4	9,4
Råoljepris (USD per fat, årsgenomsnitt)	70	93	62	80	85	90

*) preliminära uppgifter P) prognoser

I efterhand kan vi alltså konstatera att den ekonomiska krisen kom tidigt till Åland, men i en form som var svår att förutse. Omsättningstillväxten var till och med positiv det

året, enligt våra registeruppgifter. Den underliggande krisen manifesterade sig inte heller i en stigande arbetslöshet eller några andra iögonenfallande effekter.

Det historiska raset i BNP-tillväxt för åren 2008-2009 som våra preliminära beräkningar och prognos visar, har bara sin motsvarighet under krisåren 1992-1993.[10] Som framgår av *Figur 7* ser raset i volymtillväxt ut att bli djupare än under 90-talskrisen. Men liksom för Finlands del ser förloppet ut att bli annorlunda denna gång.

Enligt våra prognoser för 2011-2012 blir BNP-tillväxtens återhämtning betydligt långsammare denna gång än under den djupa nergången 1993, då Slite-rederiet gick i konkurs, och 1994, då färjan Estonia förliste. Passagerar- och färjsjöfarten kommer inte heller att drabbas av någon motsvarande kraftig nergång för antalet inresande till Åland åren 1993-97 som vi ser återspeglad i kurvan nedan (*Figur 9*). Arbetslösheten kommer inte heller att nå i närheten av de nivåer vi hade 1993-1995. År 1994 nådde den öppna arbetslösheten 7,6 procent och ungdomsarbetslösheten nådde över 20 procent.

Figur 9. Inresande till Åland 1990-2009

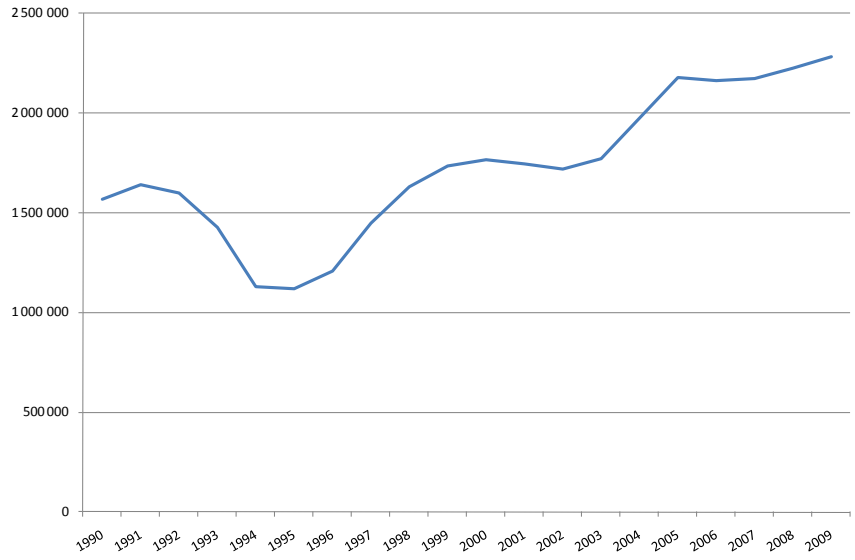

Källa: ÅSUB

Av *Figur 6* framgår att den kraftigaste nergången i BNP-tillväxt för Åland kom ett år innan den kom i Finland och Sverige. Vi kan alltså än en gång konstatera att den åländska BNP-tillväxten styrs av andra mekanismer än de av industriell varuexport dominerade finländska och svenska.

[10] ÅSUB (1996) Nationalräkenskapsdata för Åland 1989-1993. ÅSUB (1997) Nationalräkenskapsdata för Åland 1993-1995.

För år 2009 räknar vi med att BNP-tillväxten minskade ytterligare; med -4,0 procent.

Den allmänt långsamma återhämtningen i omvärlden, en fortsatt svag efterfrågan på hemmamarknaden, åtstramningen av den offentliga ekonomin, och en begränsad lönsamhet inom sjöfarten och finanssektorn gör att återhämtningen på Åland fördröjs. Det innebär att vi räknar med nolltillväxt (0,0 procent) av landskapets BNP för innevarande år.

Vår prognos för de därpå följande åren är modesta 1,3 procent för år 2011 och 2,1 procent för 2012.

4.2 Arbetslösheten och flyttningsrörelsen

Den åländska ekonomin följer andra lagar än större ekonomier gör. Det gäller i synnerhet för arbetsmarknaden. Vi kan konstatera att trots den djupa svackan i BNP-tillväxt som vi fått 2008-2009, och trots den höga arbetslösheten i Finland och Sverige, så har den åländska arbetsmarknaden ännu inte drabbats av någon radikal försämring.

Vår slutsats är att så länge de dominerande bolagen inom passagerarsjöfarten klarar sig utan större ekonomiska avbräck genom krisen, så har Åland som helhet goda förutsättningar att klara en god sysselsättningsnivå. Det stora frågetecknet är nu vilka spridningseffekter åtstramningen av den offentliga ekonomin de närmaste åren kommer att ha på övriga branscher som exempelvis handel, företagstjänster och bygg.

Vi kan i alla fall dra slutsatsen att den offentliga sektorn inte kommer att bidra med särskilt många nya arbetsplatser de närmaste åren, förmodligen kan vi istället vänta oss en minskning av antalet offentligt anställda.

Av svaren på vår enkät till drygt 200 företag denna vår, som räknat i antal anställda representerar drygt hälften av näringslivet, framgår att vi inte heller kan räkna med någon expansion av den privata arbetsmarknaden i år. Tvärtom ser det ut som om vi sammantaget kan få uppleva en liten minskning av antalet anställda inom den privata sektorn. Vid ett konstanthållet arbetskraftsutbud skulle minskningen kunna bli uppskattningsvis 0,6 procent. Eftersom vi räknar med att ett ökat utbud av arbetskraft i år, har vi här en av orsakerna till den stigande arbetslösheten, och då i synnerhet en förvärrad ungdomsarbetslöshet.

Om man till detta lägger den förväntade minskningen av arbetsstyrkan inom den

offentliga sektorn, och en förväntat hög arbetslöshet i vårt närområde får vi räkna med en stigande arbetslöshet under 2010.

Trots den djupa nergången i BNP-tillväxt har uppgången i arbetslöshetsgraden varit begränsad och lägre än vi förväntat oss i tidigare prognoser. Den öppna arbetslösheten var 2,7 procent 2009, och det något försämrade arbetsmarknadsläget förväntas innebära att arbetslösheten stiger ytterligare detta år.

Figur 10. Den öppna arbetslösheten, månadsvis 2008, 2009 och januari-mars 2010

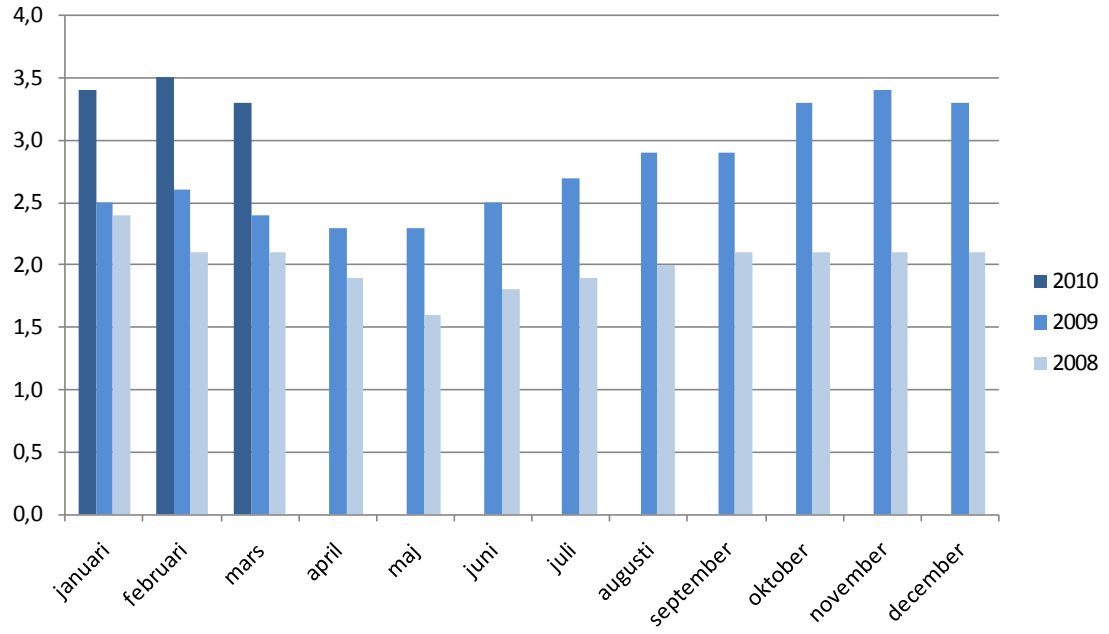

Vi räknar med att den öppna arbetslösheten stiger till 3,4 procent på årsbasis innevarande år (2010), sjunker tillbaka något till 3,1 procent år 2011, för att sedan förbättras något och hamna på 2,4 procent året därefter.

Avsaknaden av en stor industriell exportsektor, och den starka dominansen av den i sysselsättningstermer stabila passagerarsjöfarten i den åländska ekonomin i kombination med ett stort antal en- och fåmansföretag som förmår absorbera nergångar i omsättning och lönsamhet utan uppsägningar av personal, har hittills gjort att uppgången i arbetslöshet kunnat begränsas. Det visar sig alltså än en gång att den åländska arbetsmarknaden lyder under andra lagar än de i Ålands närområde.

Det motsägelsefulla i den åländska utvecklingen accentueras av att *inflyttningen* varit god under de senaste åren av nergång i BNP-tillväxt. En positiv befolkningstillväxt är vid sidan av ökad produktivitet en av grundförutsättningarna för en positiv BNP-

tillväxt. Ålands befolkning ökade med 303 individer 2008 och 278 individer 2009.[11] Vi räknar med en avtagande befolkningstillväxt 2010. Prognosen säger att den kommer att ligga någonstans i spannet 190-210 personer detta år, och 230-250 personer år 2011.

4.3 Inflationen och räntorna

Inflationen på Åland ser ut att bli låg de närmaste åren (*Tabell 1*). Räntorna under de kommande två åren kommer också av allt att döma att hållas en bra bit under genomsnittet för 2000-talet. Vi räknar med att KPI hamnar på ett årsgenomsnitt på 1,6 procent i år för att stiga till 2,1 år 2011 och 2,2 året därpå.

4.4 Hushållen

Vi bedömer att åländska hushåll till en del skjutit upp planerade köp av kapitalvaror, och i viss mån avvaktat med husbyggen och renoveringar under krisen. Sjunkande tillgångspriser (på bostäder, aktier osv) i kombination med något försvårad tillgång på likviditet har gjort att hushåll och företag blivit något mer försiktiga med att investera och konsumera. Bankerna rapporterar nu en viss utlåningsökning. Om den trenden håller i sig kan vi få se en ökning av privatinvesteringarna. Vi räknar ändå med att det dröjer till 2011 innan de privata investeringarna tar verklig fart igen.

Vi utgår ifrån att det åländska konsumentförtroendet ungefär har följt de finländska och svenska, som gradvis stigit sedan nedgången i den ekonomiska krisens inledningsskede hösten 2008. Ett stärkt förtroende parat med fortsatt låga räntor, och en viss reallöneökning gör att tillväxten i privatkonsumtionen kan ta fart redan under senare delen av detta år. Detta skulle innebära att hushållens sparkvot minskar något.

Registeruppgifter och svaren på ÅSUBs konjunkturbarometer visar att handeln, där förändringar i hushållens konsumtion syns tydligt, hade en klar försämring av sin omsättning 2009 i förhållande till 2008. Som vi kommer att se längre fram är företagen inom branschen fortsatt pessimistiska och tror inte på någon förbättring i år i förhållande till 2009. Handeln får alltså hoppas på ett fortsatt stärkt konsumentförtroende.

Momshöjningen med en procentenhet vid halvårsskiftet kommer också att till en början ha en dämpande inverkan på konsumtionen. Vi räknar också med att *hushållens förtroende* för den egna ekonomin stärkts gradvis från och med november i fjol på Åland liksom det har gjort i Finland som helhet (*Figur 3*).

[11] ÅSUB (2010) Statistikmeddelande. Befolkning 2010:1. Befolkningsrörelsen 2009

4.5 Byggsektorns konjunktur i ett längre perspektiv

Också byggsektorn har trots ett antal större offentliga investeringsuppdrag haft en omsättnings- och personalmässigt svag utveckling under de senaste åren. I vår konjunkturbarometer bad vi företagen bland annat ange hur deras omsättning och personalstyrka utvecklats i förhållande till situationen för 12 månader sedan. I *Figur 11* kan vi avläsa ”barometerutslagen” för byggsektorn och åren 1998-2010. Där framgår det tydligt att 2008 blev omsättningsmässigt sämre än 2007, och 2009 i sin tur sämre än 2008 (det året fick vi det kraftigaste negativa utslaget sedan 1998).

Figur 11. Barometerutslag för byggsektorns omsättning och personalantal i förhållande till föregående år 1998-2010. (Positivt utslag = bättre än föregående år. Negativt utslag = sämre än föregående år)

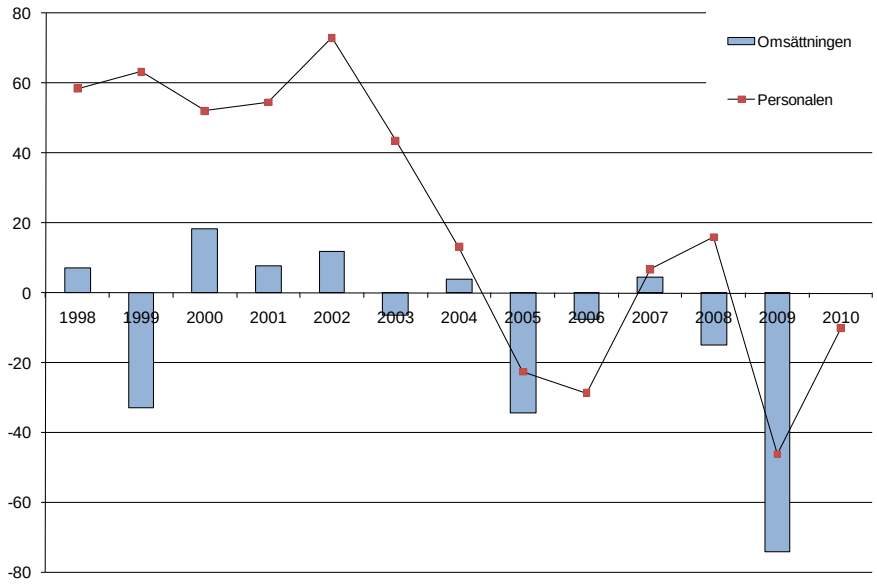

Utslaget för vad man våren 2010 ansåg om omsättningen då, i förhållande till situationen för 12 månader sedan, blev plus minus noll och syns därför inte i figuren. Det innebär i alla fall att branschen sammantaget bedömer att situationen är oförändrad. Beträffande byggsektorns personalstyrka (linjen i *Figur 11*) ser vi att man bedömt att situationen våren 2009, såväl som våren 2010 var sämre än den var 12 månader innan.

4.6 Sjöfarten

Färj- och passagerarsjöfartens marginaler fortsätter att pressas av överkapacitet, hård konkurrens och ökande bunkerkostnader. Den stärkta svenska kronan gynnar intjäningen från försäljningen, men höjer lönekostnaderna på de utflaggade fartygen. Vi

räknar ändå med att nettoeffekten av detta är positiv.

Större delen av den åländska fraktsjöfarten har tecknat kontrakt med svensk och finländsk pappersindustri och har verksamheten tryggad under året. På sikt finns en osäkerhet för denna nisch i och med att såväl den finländska som den svenska skogsindustrin är utsatt för ett allt starkare konkurrenstryck.

Här infinner sig osökt en reflexion. För den åländska fraktsjöfartens utveckling på längre sikt skulle ett fotfäste på den asiatiska fraktmarknaden vara viktigt. Att ge sig in på nya nischer inom shipping är dock inte gjort i en handvändning och utsikterna att åländska rederier inom överskådlig tid skall investera i för den asiatiska marknaden nödvändigt container- och bulktonnage är knappast realistiskt.

4.7 Den offentliga sektorns ekonomi

Landskapet Ålands budget finansieras till stor del av ett avräkningsbelopp på 0,45 procent av statens inkomster (exklusive upplåning). Hösten 2008 försämrades snabbt det ekonomiska läget i Finland och under vintern fördjupades recessionen, vilket har påverkat avräkningsinkomsten negativt. Dessutom införde staten skattelättnader år 2008, som medförde att statens inkomster och sålunda avräkningsbeloppet minskade. Ålandsdelegationen var sålunda tvungen att hösten 2009 skriva ned det slutliga avräkningsbeloppet för år 2008 med cirka 5,5 miljoner euro till 199,3 miljoner euro. År 2009 sänktes avräkningsbeloppet till cirka 170 miljoner euro och år 2010 beräknas beloppet ytterligare sjunka till runt 167 miljoner euro.

Skattegottgörelsen till landskapet blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomst- och förmögenhetsskatterna överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. Det överskjutande beloppet, den så kallade flitpengen, tillfaller då landskapet. År 2008 minskade flitpengen avsevärt, och uppgick till endast 3,16 miljoner euro.

För skattegottgörelsen är systematiken sådan att 2008 års belopp tas upp i 2010 års budget. Huvudorsakerna till denna stora minskning av skattegottgörelsen år 2008 är att de konjunkturkänsliga samfundsskatterna och kapitalinkomstskatterna hade en sämre utveckling på Åland än i landet som helhet. Den snabba nedgången av samfundsskatterna på Åland kan förklaras med företagens bokslutsdispositioner samt att den för Åland så viktiga sjöfarten under år 2008 drabbades av höga bunkerkostnader, en svag svensk krona, en mycket snabbt avtagande efterfrågan på frakter samt stora investeringar i fartygsköp respektive omstruktureringar. Några holdingbolag skrev även ner sina resultat märkbart år 2008 på grund av att värdet på deras värdepappersportföljer minskat. Dessutom var utvecklingen av samfundsskatter allmänt svag bland övriga

företag. Då det gäller kapitalinkomstskatterna kan man konstatera att de på grund av flera företagsförsäljningar var ovanligt höga åren 2005-2007 och att de år 2008 återgick till en mer normal nivå.

Enligt budgetförslaget för landskapet Åland år 2010 beräknas inkomsterna för år 2010 sjunka till cirka 261,3 miljoner euro inklusive en överföring om 20 miljoner euro från utjämningsfonden. Utgifterna förväntas uppgå till 286,2 miljoner euro, vilket betyder att budgetunderskottet år 2010 förväntas uppgå till cirka 25 miljoner euro. De planerade investeringsutgifterna år 2010 är på ungefär samma nivå som året innan, 23 miljoner euro, men förväntas sedan sjunka.

Enligt kommunernas budgeter för i år beräknas verksamhetsintäkterna öka med drygt två procent och verksamhetskostnaderna med knappt två procent jämfört med 2009 års budgeter. Personalkostnadernas andel av verksamhetskostnaderna beräknas uppgå till 51 procent.

Skattefinansieringen, det vill säga skatteintäkterna och landskapsandelarna sammantaget, beräknas minska marginellt år 2010, enligt kommunernas budgetar åren 2009 och 2010 samtidigt som nettodriftskostnaderna beräknas öka med en och en halv procent år 2010. Skatteintäkterna beräknas öka med knappt två procent, medan landskapsandelarna förväntas minska med drygt fem procent jämfört med 2009 års budgeter. Skatteintäkterna beräknas öka i hälften av kommunerna, medan landskapsandelarna för driften förväntas minska i hela elva kommuner. En förklaring till detta är att det åländska allmänna avdraget, som återinfördes i kommunalbeskattningen år 2007, avskaffades i år. Detta innebär att intäkterna från kommunalskatten ökar år 2010, medan landskapsandelarna minskar. Landskapet behöver nämligen inte via landskapsandelarna längre kompensera kommunerna för inkomstbortfallet av detta avdrag.

Åtta kommuner har ett negativt resultat i budgeterna för 2010 och en kommun budgeterar med ett negativt årsbidrag. Totalt uppgår resultatet till knappt två miljoner euro. Alla kommuner har planerat för investeringar och totalt uppgår investeringarna i budgeterna till närmare 27 miljoner euro. Sju kommuner räknar med att ta upp nya långfristiga lån på sammanlagt elva miljoner under år 2010. Enligt ekonomiplanerna beräknas investeringsutgifterna minska till drygt 14 miljoner år 2011.

En kommun har sänkt kommunalskatten 2010 jämfört med 2009, medan de övriga kommunerna behållit den oförändrad. Kommunernas genomsnittliga skattesats sänks sålunda år 2010 till 17,04 procent. I dagsläget är det bara en kommun som utnyttjar möjligheten att beskatta det stadigvarande boendet, medan samtliga kommuner tar ut

den högsta möjliga skattesatsen 0,9 procent på fritidsboende. Den allmänna skatteprocenten på fastighetsskatt är oförändrad i alla kommuner förutom en som höjde den allmänna procenten från 0,60 till 0,70.

5. Framtidsutsikterna inom det privata näringslivet

5.1 Näringslivet som helhet: vändning efter djup svacka

Sammanvägningen av svaren på vår senaste konjunkturenkät visar att näringslivet förra året (2009) upplevde en djup nergång i omsättningen. Det negativa utslaget avseende omsättningen 2009 i förhållande till året innan i vår så kallade barometer, var det kraftigaste på 12 år (sedan vi började med barometerberäkningarna). Intressant nog gav barometern för lönsamheten ett svagt positivt utslag, vilket betyder att näringslivet bedömde att lönsamheten 2009 var något bättre det året än 2008. Det visar att den ekonomiska krisen hade negativa effekter redan under 2008.

Om vi återvänder till den negativa utvecklingen i tillväxten av omsättningen under 2009 och stagnationen i den totala lönesummans tillväxt under 2009 kommer enligt vår prognos en vändning under innevarande år. Som framgår av *Figur 12* visar våra preliminära uppgifter angående omsättningens tillväxt att takten i den negativa tillväxten avtagit under hösten 2009. Enligt vår prognos kommer omsättningens tillväxt att vända till det positiva i början av året och hållas på den positiva sidan under årets två första två kvartal.

Figur 12. Lönernas och omsättningens tillväxt inom det privata näringslivet

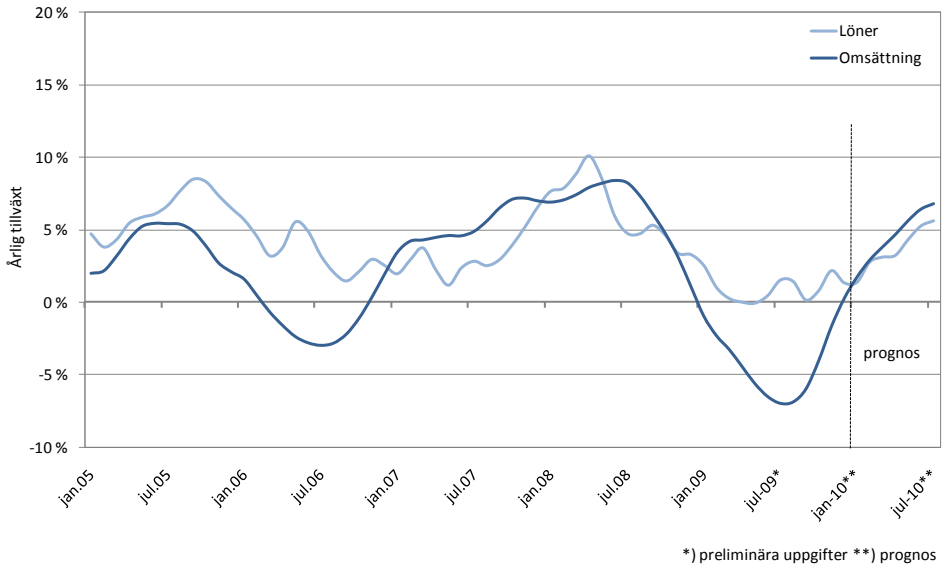

Figur 13. Förväntningarna inom näringslivet

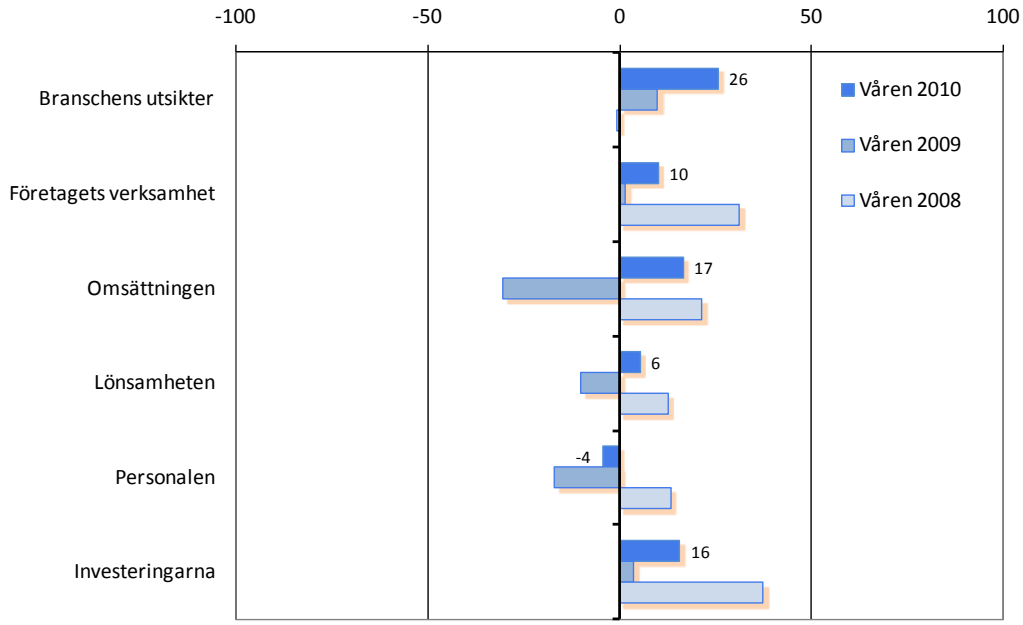

Som det ser ut nu kommer också lönesummans tillväxt att ligga mellan 2 och 5 procent under den första halvan av året. Sammantaget ser vi alltså ut att få en positiv tillväxt i det privata näringslivet, men tillväxten sker från en ovanligt låg nivå.

Den sammanställning av stämningsläget vi gör utifrån uppgifter som drygt 200 företag lämnat till oss i vår konjunkturenkät, visar en försiktig optimism. ”Barometerutslagen” (+25) i *Figur 13* visar att en övervägande del av näringslivet tror på förbättrade konjunkturutsikter under året för den bransch inom vilken de verkar. För ovanlighetens skull är man något mindre optimistisk angående det egna företagets situation om 12 månader; en liten övervikt åt det positiva hållet har vi ändå. (Barometerutslaget i *Figur 13* visar på +10). Angående omsättningens utveckling är man i motsats till för ett år sedan försiktigt positiv, och detsamma gäller för lönsamheten, även om det positiva utslaget är än svagare där.

5.2 Primärnäringarna

Vi börjar vår branschvisa genomgång med en titt på *primärnäringarna.* Det gånga året drabbades jordbruket generellt av den pågående finanskrisen.[12] Inom de flesta produktionsinriktningar drabbades man av prissänkningar. Mjölknäringen och spannmålsodlingen drabbades hårdast internationellt sett och speciella stimulanspaket

[12] Sölve Högman, byråchef vid Jordbruksbyrån vid Ålands landskapsregering, har bidragit med översikten över jordbrukets och de övriga primärnäringarnas konjunkturutsikter.

togs fram av EU-myndigheterna för att stabilisera situationen. Lokalt slog den svaga konjunkturen inom mjölknäringen inte väldigt hårt utan det lokala mejeriet behövde inte genomföra drastiska prissänkningar vilket man varit tvungen till på en del håll. Efterfrågan på mejeriprodukter har varit fortsatt god.

Generellt sett har investeringsviljan inom näringen varit relativt normal trots den vikande konjunkturen, vilket tyder på en förväntan om att situationen skall vända. Inom spannmålsodlingen har situationen dock varit annorlunda med en väldigt svag lönsamhet inom odlingen beroende på extremt låga priser. Många odlare har valt extensiva odlingsformer i stället för spannmålsproduktion, för att minimera sina kostnader och maximera sina stödinkomster. Därmed har produktiviteten inom lantbruket drabbats. Inför 2010 rapporteras om stigande gödselpriser vilket också kommer att påverka inriktningen på odlingen.

Under senare delen av 2009 och början av 2010 har man dock tyckt sig se en återhämtning med stigande priser inom mjölk- och köttsektorerna. Inom spannmålshandeln har den senaste tiden priserna stigit något trots att skörden under 2009 var god. Orsaker till detta uppges vara en sämre majsskörd och olika valutafluktuationer som påverkar världsmarknaden. Långsiktigt, med en stabilisering av världsekonomin, bedömer experterna att efterfrågan på råvaror och livsmedel skall öka i och med den starka utvecklingen i utvecklingsländerna där produktiviteten inom jordbruket är låg. Samtidigt verkar branschen få acceptera att priserna kommer att fluktuera i betydligt större utsträckning än vad som varit det normala.

Om vi övergår till *fiskerinäringen* kan man konstatera en märkbar nedgång under fiskeåret 2009 för två av de ekonomiskt viktigaste arterna, siken och abborren.[13] Det finns goda chanser till förbättrade fångster från och med i år. En ökad förädling i fiskarledet skulle delvis kunna kompensera för ett sämre fångstresultat.

För fisk som landats i utlandet samt den fisk som den åländska fiskhandeln rapporterat märktes under 2009 en värdeminskning på nästan 20 procent, vilket främst beror på lägre torsk- och vassbuksfångster i Östersjön samt ett betydligt lägre världsmarknadspris på torsk under 2009.

Det åländska torskfisket minskade sitt resultat under året med 300 000 euro, vilket motsvarade en sänkning på 34 procent gentemot 2008. Inom torskfisket upprepas i år 2009 års kapplöpningsscenario om tillgänglig kvot vilket medför ett förväntat dåligt resultat för torskfisket även år 2010.

[13] Jenny Eklund-Melander, byråchef på fiskeribyrån vid Ålands landskapsregering har bidragit med översikten över konjunkturläget inom fiskerinäringen.

När det så gäller *vattenbruket* kan man notera att mängden såld fisk ökade märkbart under 2009 som ett resultat av en god tillväxtsäsong med färre sjukdomsutbrott. Prisutvecklingen under året har varit positiv i synnerhet för sik, men även för regnbåge.

Sysselsättningsgraden inom näringen har varit stabil de senaste åren, under året minskade dock antalet verksamma företag från 11 till 10. Utvecklingen går mot att produktionsenheter slås ihop och utlokaliseras.

De fortsatt höga foderpriserna och konkurrensen från importerad lax och regnbåge från Norge innebär fortsättningsvis att produktionsmarginalerna är små för fiskodlingen.

De åländska primärnäringarna representeras i ÅSUBs konjunkturenkät i första hand av företrädare för fiskodling och trädgårdsnäringen. När vi i det följande redogör för den samlade omsättningens och lönesummans utveckling, och för förväntningarna inför den kommande 12-månadersperioden, är det med andra ord i första hand utvecklingen för dessa två näringar det handlar om.

Som framgår av *Figur 14* hade branschen ett ur tillväxtsynpunkt svagt år i fjol (2009). Under fjolårets två första kvartal var omsättningstillväxten svagt negativ, för att under det därpå följande halvåret repa sig något (den mörkare linjen i *Figur 14*). Sammanvägningen av branschens svar på ÅSUB:s konjunkturenkät bekräftar bilden av stagnation i omsättning och lönsamhet.

Företagens i branschen syn på framtiden redovisas i *Figur 15.* Man bedömer, som man gjort under de senaste åren, att branschens utsikter är goda (+22 i barometerutslag). Däremot är stämningen överlag pessimistisk när det gäller den egna verksamheten under det kommande året. Det gäller i synnerhet omsättningen och investeringarna, angående vilka den samlade bedömningen är att de blir svagare detta år än under 2009. När det gäller personalutvecklingen tror man på en stagnerande utveckling under året.

Figur 14. Lönernas och omsättningens tillväxt inom primärnäringarna

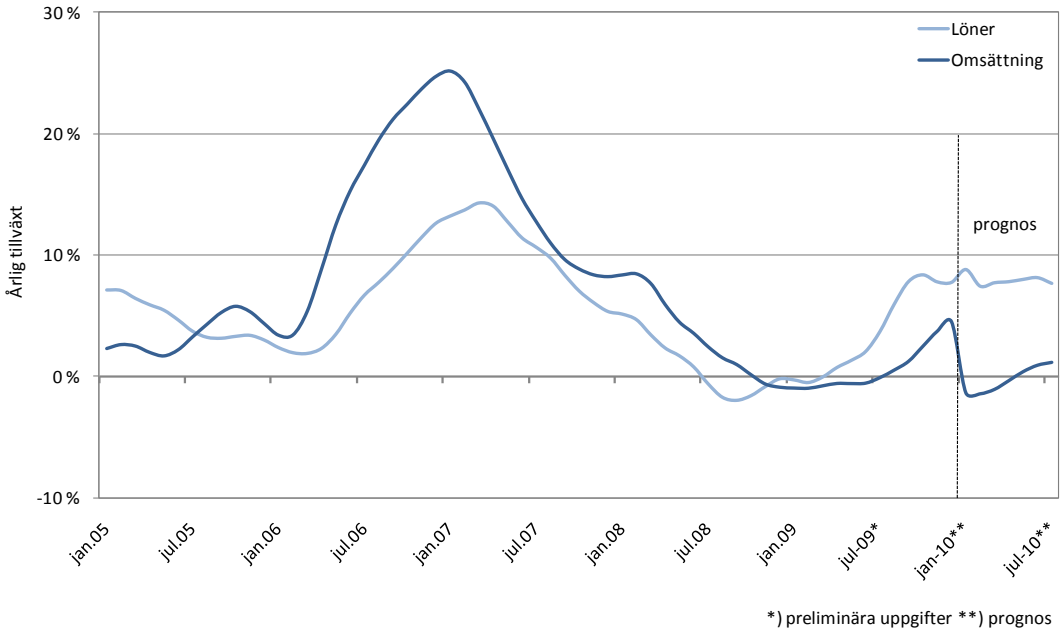

Figur 15. Förväntningarna inom primärnäringarna

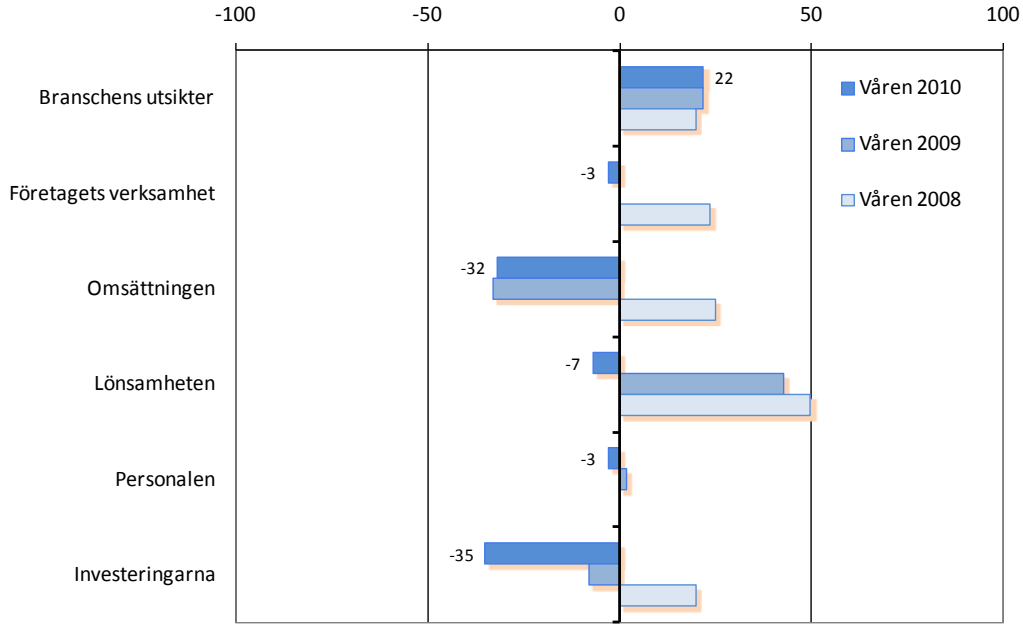

5.3 Livsmedelsindustrin

Den åländska *livsmedelsindustrin* omfattar bland annat företag som ägnar sig åt förädling av potatis, bageri, charkuteri- och köttvarutillverkning samt tillverkning av mejerivaror. I branschen ingår företag med en avsevärd exportandel i sin avsättning. Under senare år har branschen sysselsatt cirka 280-300 personer.

Lönesummans utveckling har överlag varit svag under de senaste 5 åren (den ljusare kurvan i *Figur 16*).

Figur 16. Lönernas och omsättningens tillväxt inom livsmedelsindustrin

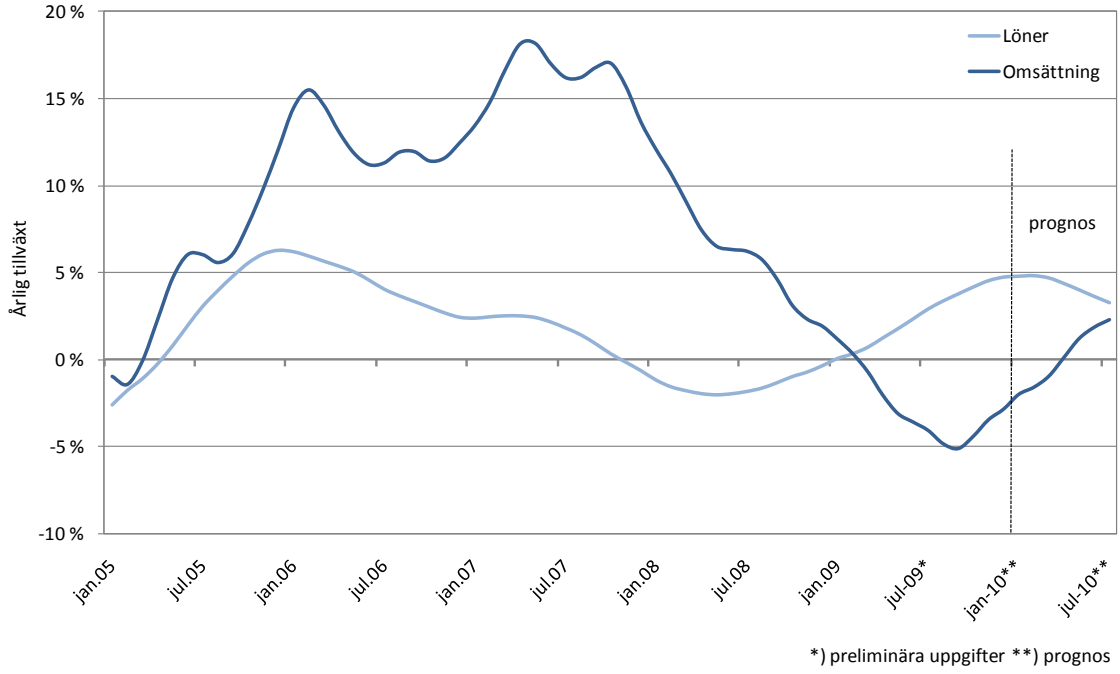

Förväntningarna inom livsmedelsbranschen är att omsättningen blir ännu sämre i år än den var i fjol. Vi kan också komma att få se en viss ökning av personalstyrkan, om man skall tro företagen inom branschen, även om svaren härvidlag är något motstridiga. I övrigt tror man att det nuvarande verksamhetsåret kommer att likna det föregående.

Figur 17. Förväntningarna inom livsmedelsindustrin

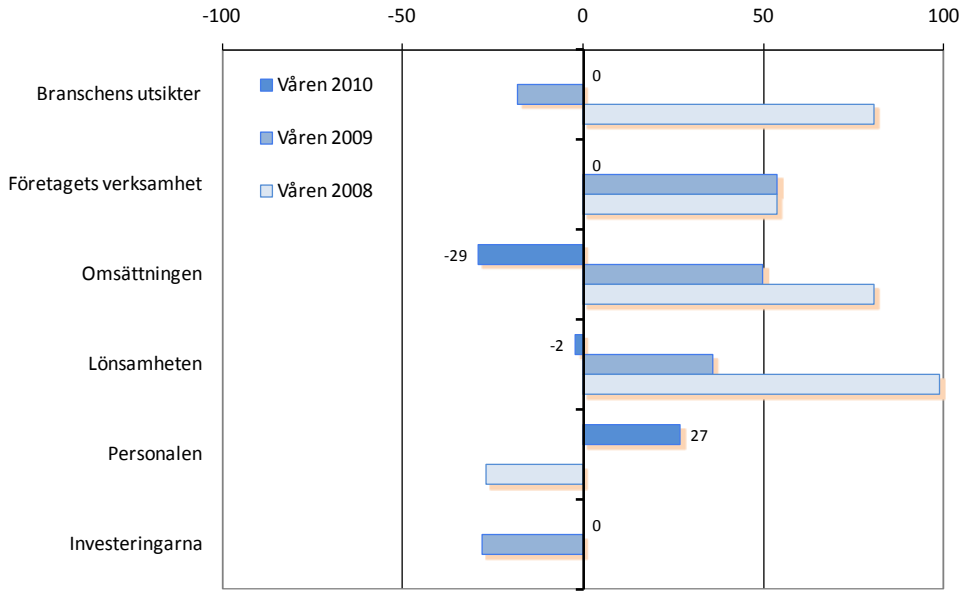

5.4 Övrig industri

Inom branschen *'övrig industri'* ryms bland annat företag som tillverkar färgämnen, spel och leksaker, plastslangar för högteknologiinstrument, instrument och apparater för mätning, betongvaror för byggändamål, verkstadsindustriföretag inom metall och miljöteknik, och dessutom snickerier och tryckerier.

Branschen är med åländska mått mätt relativt exportintensiv, vilket gör att man kan förvänta sig att den globala ekonomiska krisen skulle slå särskilt hårt mot dessa företag. Enligt ÅSUB:s undersökning om det åländska näringslivets handelsintegration under EU-medlemskapet sålde företagen i denna bransch två tredjedelar av sin produktion till kunder utanför Åland år 2007.[14] Branschen var enligt undersökningen ”den enda som uppvisar någon djupare förankring på EU-marknaden utanför Finland och Sverige”.[15]

Branschen ”övrig industri” sysselsätter idag cirka 700 personer och är därmed betydligt viktigare sysselsättningsmässigt än exempelvis hotell- och restaurangbranschen.

En titt på kurvan som beskriver omsättningens tillväxt i branschen under de senaste åren (*Figur 18*) avslöjar att tillväxten visserligen började avta redan från och med 2007, men att den verkliga nergången började under det andra halvåret 2008, då tillväxten blev negativ.

[14] ÅSUB rapport 2009:14 Handelsintegration och välfärd under EU-medlemskapet, s 28.
[15] Ibid., s. 29

Figur 18. Lönernas och omsättningens tillväxt inom övrig industri

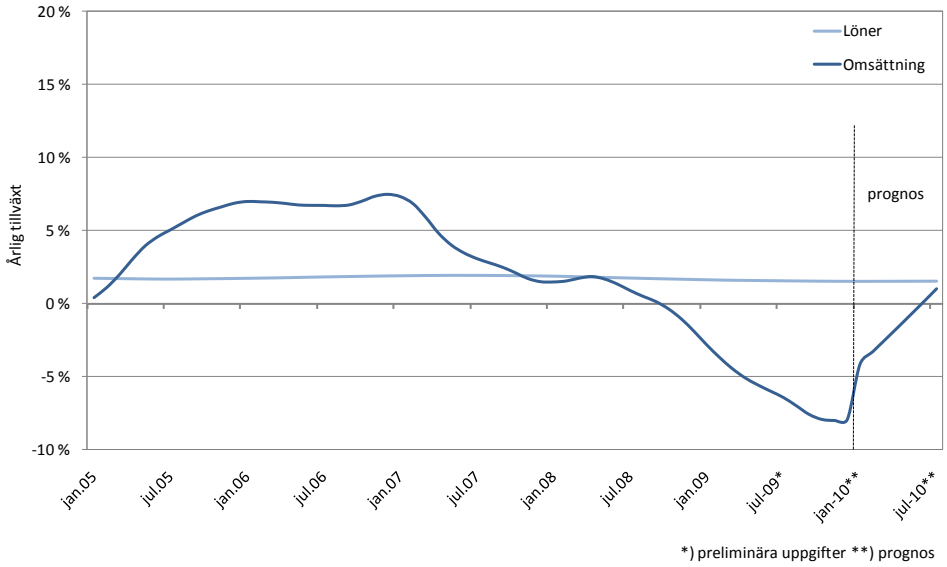

Figur 19. Förväntningarna inom övrig industri

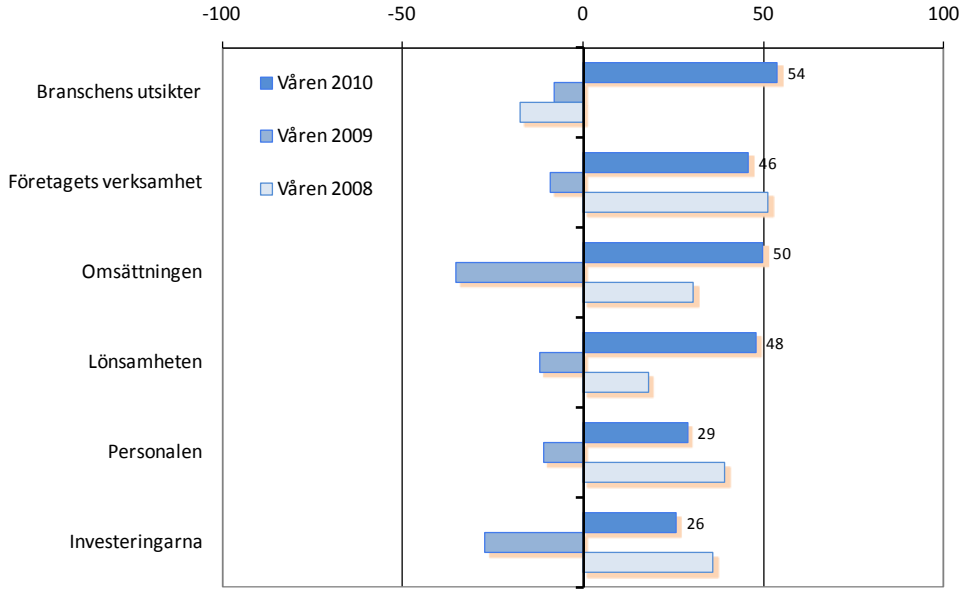

Nergången i branschen ser ut att ha blivit såväl djupare som mer utdragen än i livsmedelsbranschen. Vår prognos tyder på att en vändning till positiv tillväxt inte kan förväntas förrän under det tredje kvartalet i år. Lönesummans tillväxt är i vår figur (*Figur 18*) flack och visar egentligen bara en jämn tillväxt under de senaste 5 åren som knappt hållit jämna steg med inflationen. Mot bakgrund av detta är det anmärkningsvärt att man i stort sett klarat sig från att permittera arbetskraft.

Barometervärdena i *Figur 19* ger tydligt besked om att branschen förväntar sig att 2010 skall bli bättre än 2009. Alla värden ger utslag åt det positiva hållet.

5.5 Vatten och el

Företagen inom energiförsörjning (*vatten och el*) är få på Åland och branschen sysselsätter inte mer än cirka 90 personer. De ägnar sig åt eldistribution, distribution av fjärrvärme, produktion av el och fjärrvärme samt vattenrening och -distribution. Branschen fungerar under speciella marknadsvillkor och dess utveckling styrs av många andra faktorer än den ekonomiska konjunkturen i sig, och då i synnerhet av bränsle- och energipriserna i vår omvärld.

Figur 20. Lönernas och omsättningens tillväxt inom vatten och el

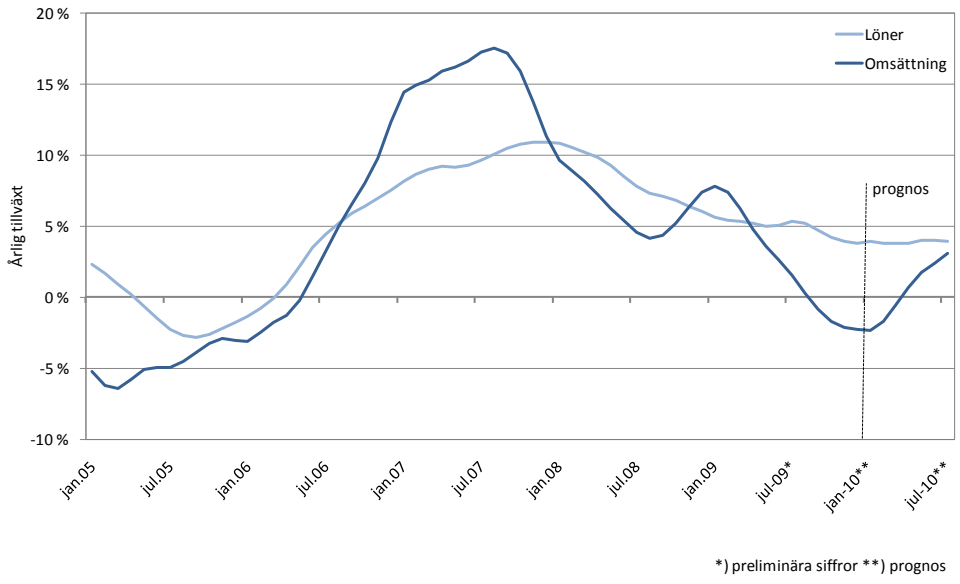

Vår bearbetning av registeruppgifterna för momsinbetalningarna från branschen visar en avtagande tillväxt under fjolåret (*Figur 20*). Enligt preliminära uppgifter var tillväxten till och med negativ under sista kvartalet 2009. Lönesumman (den ljusa linjen) visar en positiv men avtagande tillväxt under 2008 och 2009.

Förväntningarna inom branschen är blandade (*Figur 21*). Man är relativt optimistisk vad gäller branschens och det egna företagets verksamhet under det närmaste året, men man tror att omsättningen 2010 blir sämre än under fjolåret. Sammantaget förväntas också investeringarna under det kommande året minska något i förhållande till 2009.

Figur 21. Förväntningarna inom vatten och el

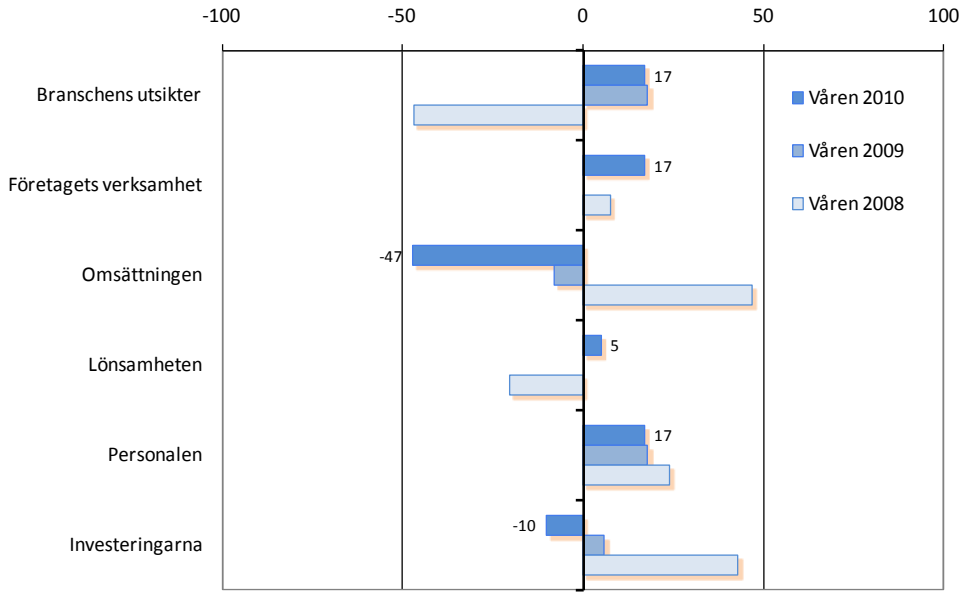

5.6 Byggsektorn

Till byggsektorn hör företag som förutom att de arbetar med uppförande av hus, också arbetar med elinstallationer, anläggning av vägar, VVS-arbeten, och måleriarbeten. Antalet sysselsatta i branschen växlar starkt med konjunkturen, men har under de senaste åren legat kring 800-900.

Figur 22. Lönernas och omsättningens tillväxt inom byggsektorn

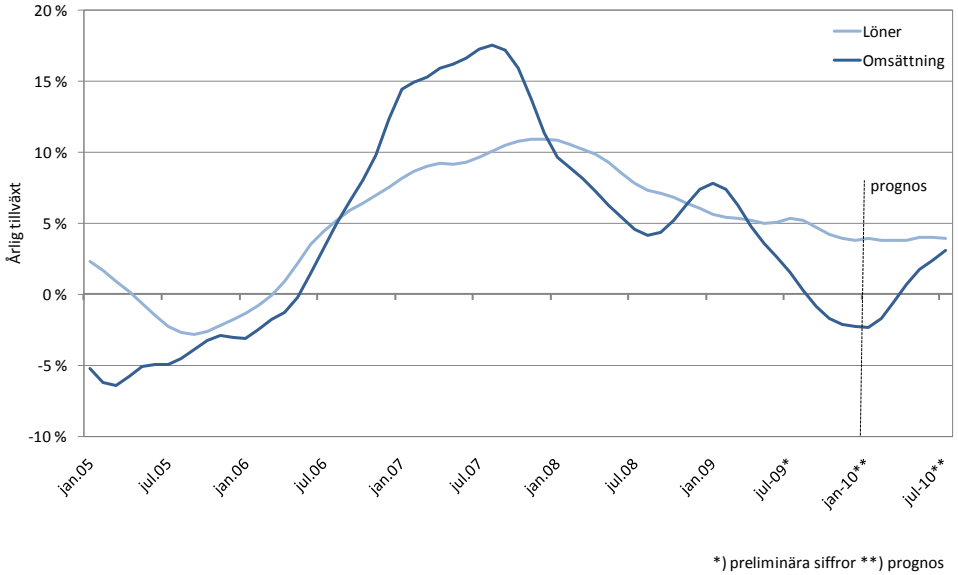

*) preliminära siffror **) prognos

Byggsektorn hade en omsättningsmässigt svag utveckling under andra halvåret förra året, som framgår av den mörkare linjen i *Figur 22*. Som barometerutslagen i *Figur 23* visar är förväntningar inför den närmaste 12-månadersperioden visserligen mindre dystra än för ett år sedan, men ändå påfallande återhållsamma. Man förväntar sig överlag att omsättning, lönsamhet och personalutveckling kan bli sämre detta år än under fjolåret.

Figur 23. Förväntningarna inom byggsektorn

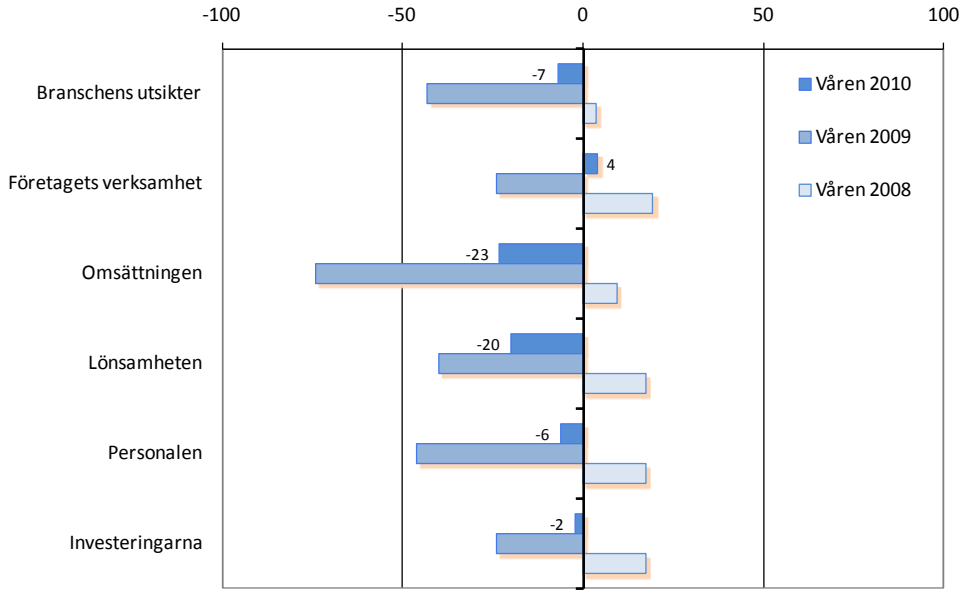

Ändå verkar byggföretagen ha klarat sig hyfsat, trots nergången i omsättning under krisen, vilket antyds av att byggföretagens efterfrågan på krediter varit jämn och bra, enligt vad bankerna rapporterar. De stora byggföretagen har haft god sysselsättning, medan sysselsättningsutvecklingen varit sämre för små- och medelstora företag.

5.7 Handeln

Antalet arbetsställen inom handeln på Åland är cirka 1300. Branschen hade en exceptionellt svag utveckling förra året, med en kontinuerligt vikande omsättning (*Figur 24*). Förväntningarna inför 2010 visar på en övervikt åt det positiva hållet (*Figur 25*). Någon verklig återhämtning i omsättningstillväxten förväntar vi oss inte eftersom vi räknar med att den gradvisa åtstramningen av den offentliga sektorn kommer att leda till ett icke obetydligt efterfrågebortfall.

Figur 24. Lönernas och omsättningens tillväxt inom handeln

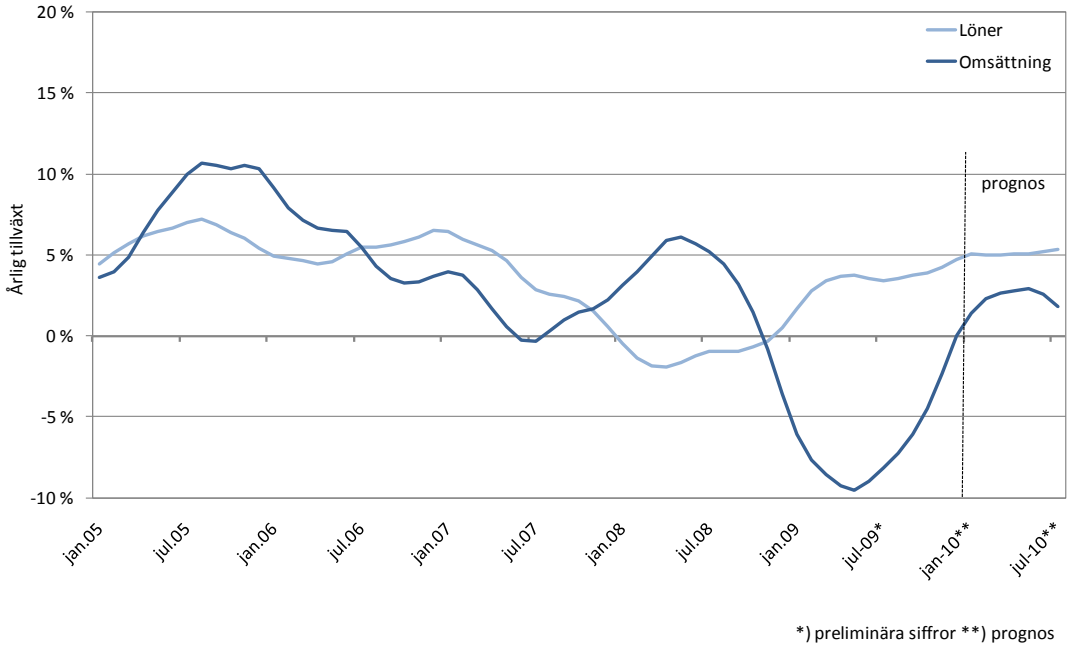

*) preliminära siffror **) prognos

Vår bedömning är att det dröjer ett tag innan handeln med kapitalvaror, exempelvis bilar, återhämtar sig. Bilbranschen själv anger i konjunkturenkäten att de hade en svag omsättnings- och lönsamhetsutveckling 2009 och de förväntar sig ingen större förbättring under innevarande år. Delvis har deras svaga omsättningstillväxt att göra med en ökande privatimport av begagnade bilar.

Figur 25. Förväntningarna inom handeln

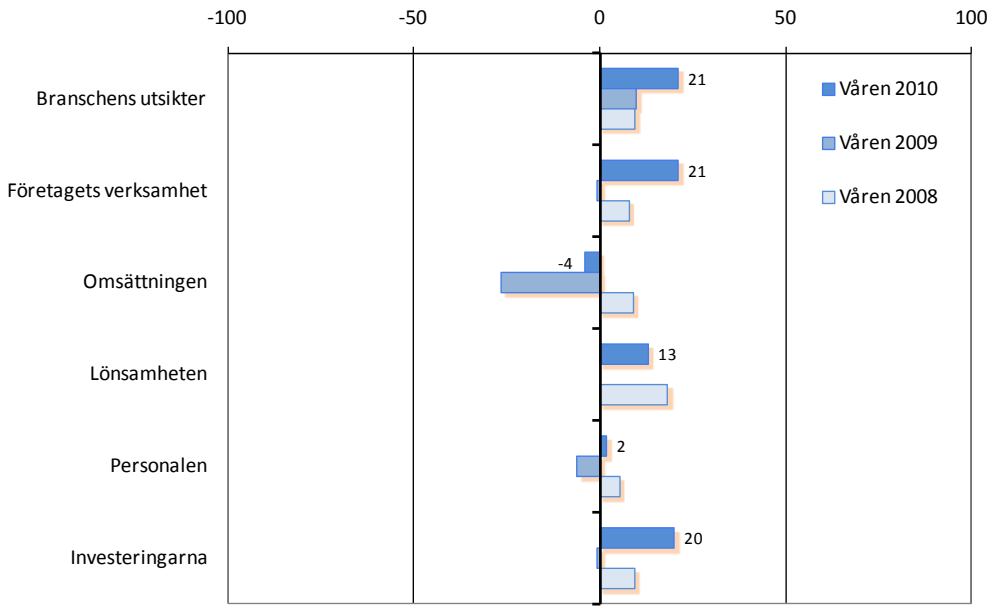

5.8 Hotell- och restaurang

Hotell- och restaurangbranschen har under senare år sysselsätt 560-600 personer. Svaren från företagen är något motsägelsefulla, och tyder på en viss osäkerhet inför framtiden. Man förväntar sig en bättre utveckling för branschen som helhet under den kommande 12-månadersperioden i förhållande till 2009 (*Figur 27*), men är inte lika optimistisk om det egna företagets verksamhet.

Att man förväntar sig en svagare utveckling i år kan tyckas något förvånande eftersom man i fjol hade fördelen av ö-spelen som gav ett rejält tillskott i övernattning utöver genomsnittet. En förklaring till den relativt dåliga intjäningen under det året kan vara den svaga svenska kronan.

Branschen tror trots allt på en bättre omsättning i år än i fjol, men är något mer pessimistisk angående lönsamheten och personalutvecklingen (*Figur 27*).

Figur 26. Lönernas och omsättningens tillväxt inom hotell och restaurang

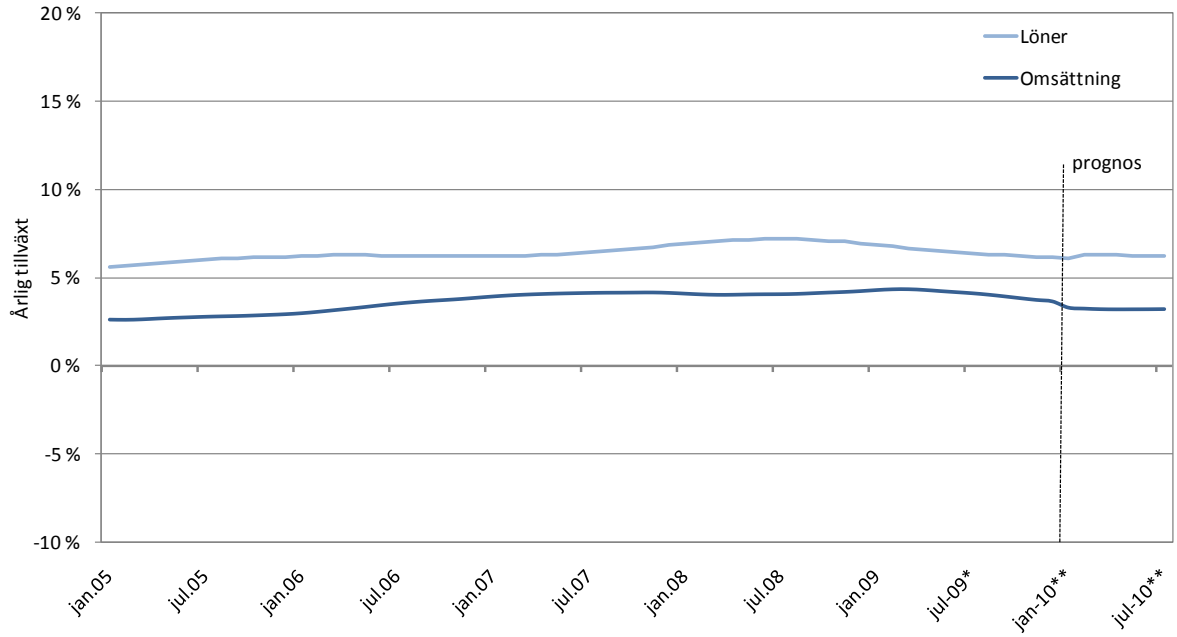

*) preliminära uppgifter **)prognos

Figur 27. Förväntningarna inom hotell och restaurang

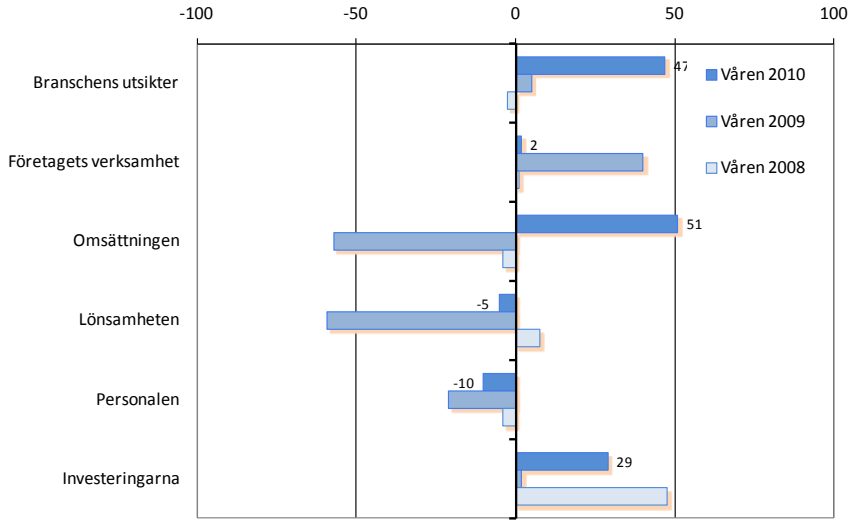

5.9 Transportsektorn

Transportsektorn har under senare år haft en svag omsättningstillväxt (*Figur 28*). Under 2009 låg omsättningstillväxten strax över nollstrecket, alltså på den positiva sidan. Den svaga, negativa utveckling, som vår tidsserieanalys visar gällande lönerna (den ljusare linjen) tror vi själva att är för pessimistisk, eftersom effekterna av utflaggningen på lönesummans tillväxt bör ha ebbat ut i år.

Figur 28. Lönernas och omsättningens tillväxt inom transportsektorn

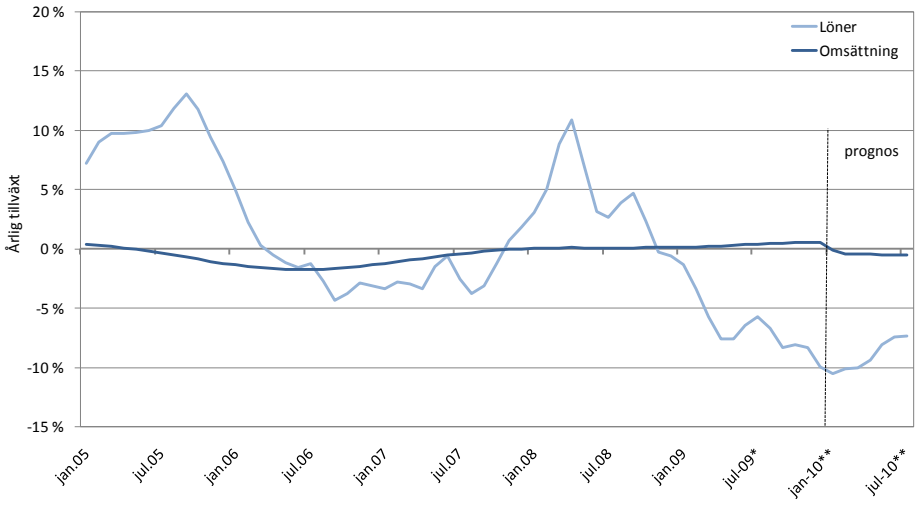

*) preliminära siffror **) prognos

Branschen är sammantaget försiktigt optimistisk inför den kommande 12-månadersperioden (*Figur 29*). Barometern visar ett positivt utslag när det gäller utsikterna för 2010 jämfört med samma tid våren 2009. Man är också positiv (+30 på barometern) när det gäller lönsamhetsutvecklingen, och svagt positiv om personalutvecklingen och investeringarna.

Om man skiljer ut sjöfarten ur branschen, visar det sig att man allmänt anger att de upplevde en svagare omsättningsutveckling 2009 i förhållande till 2008. Rederierna visar i sina svar en liten övervikt åt det positiva hållet. Passagerarrederierna tror att omsättningen i år blir bättre än den var 2009, medan fraktrederierna inte är lika optimistiska, och förväntar sig att omsättningsutvecklingen kommer att bli som fjol, eller till och med något sämre.

Figur 29. Förväntningarna inom transport

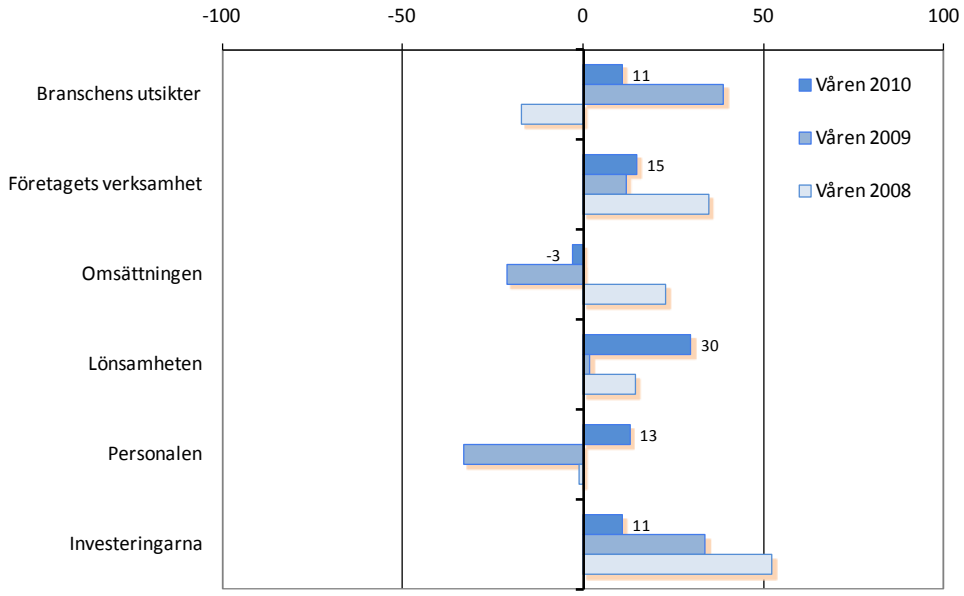

5.10 Finans och försäkring

Bedömningarna inom den åländska finanssektorn är motsägelsefulla. Branschens sammanvägda utsikter för det kommande året är att de är sämre än de var för ett år sedan. Det kan förefalla märkligt med tanke på att vi är inne i en allmän global återhämtning. Vår slutsats är att det bland annat har att göra med ett fortsatt lågt räntenetto, osäkerhet på interbankmarknaderna, i förkommande fall kostsam intern strukturomvandling, och för försäkringsbolagen fortsatt höga återförsäkringskostnader och en allmän internationell osäkerhet när det gäller värderingar av tillgångar och risker.

Figur 30. Lönernas tillväxt inom finans och försäkring

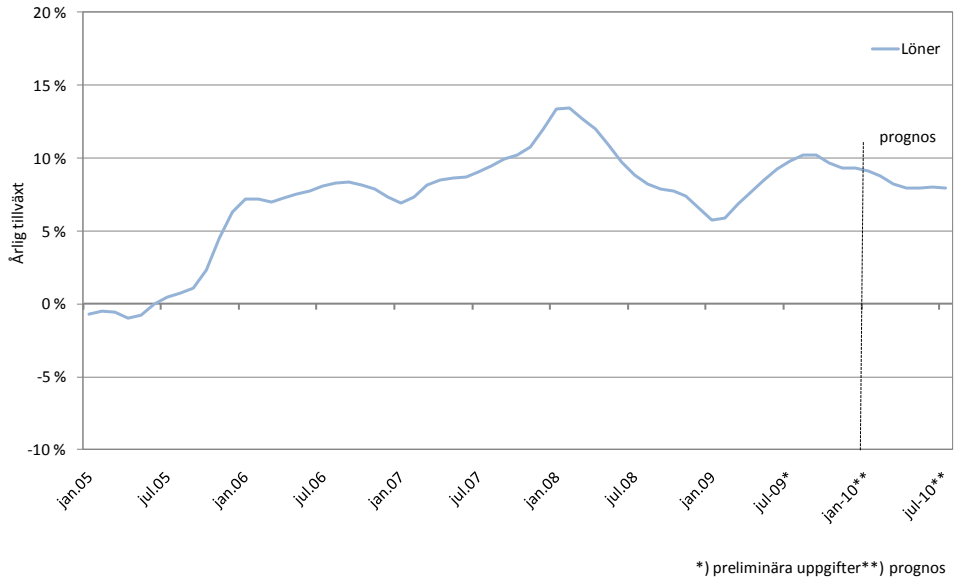

Figur 31. Förväntningarna inom finans och försäkring

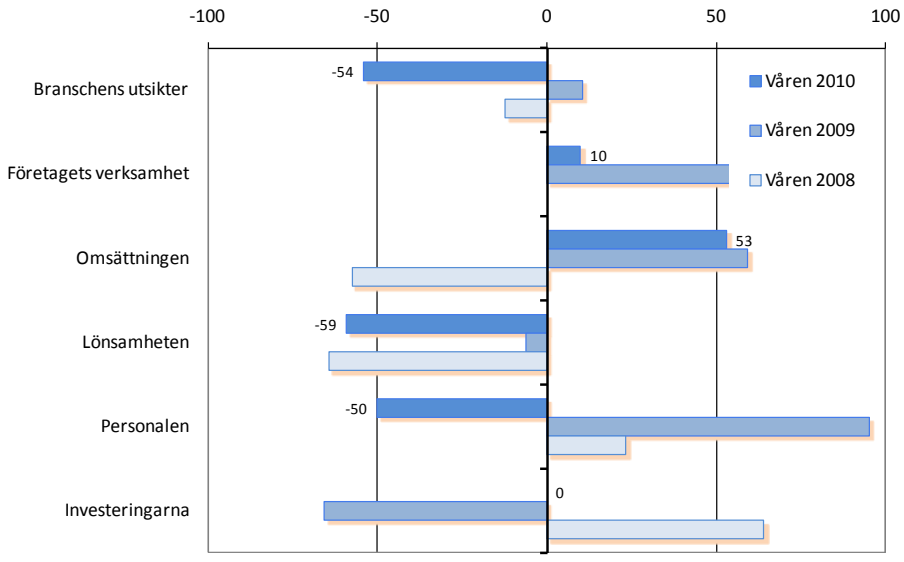

Vi kan också notera att själva grundförutsättningarna för bankverksamhet har förändrats i och med finanskrisen. Kostnaderna för bankerna själva att låna pengar på internbankmarknaden har stigit genom olika riskpremier och andra påslag och kommer förmodligen att ligga kvar på en hög nivå trots återhämtningen i ekonomin i övrigt.

Den ekonomiska krisen har åsamkat ett visst avbräck i de åländska bankernas placeringsverksamhet, men den beräknas återhämta sig under året så länge vi har en fördelaktig utveckling på börsen och ett fortsatt lågt ränteläge.

Vi noterar också att till försäkringsbranschens framtida utmaningar hör att erbjuda kunderna attraktiva pensionsförsäkringar, en marknad som kommer att präglas av hård konkurrens framöver.

Finanssektorn förväntar sig överlag att 2010 blir ett svagare år för branschen, men man är något mindre pessimistisk angående det egna företagets verksamhet än om branschen som helhet. Dessutom förväntar man sig svag lönsamhet och en minskad personalstyrka.

5.11 Företagstjänster

Omsättningen för tjänsteföretagen som har företag som kunder mattades av kraftigt redan under tredje kvartalet 2008 (*Figur 32*). Den långvarigt negativa tillväxten ser ut att vända nu under våren.

Branschen räknar själv med något förbättrad omsättningsutveckling och förbättrad lönsamhet under 2010 jämfört med 2009 (*Figur 33*). Eftersom vi i föreliggande rapport ändrat branschindelningen har vi ingen möjlighet att för den här aktuella branschen göra jämförelser med förväntningarna tidigare år. Detsamma gäller för övrigt branschen ’personliga tjänster’.

Figur 32. Lönernas och omsättningens tillväxt inom företagstjänster

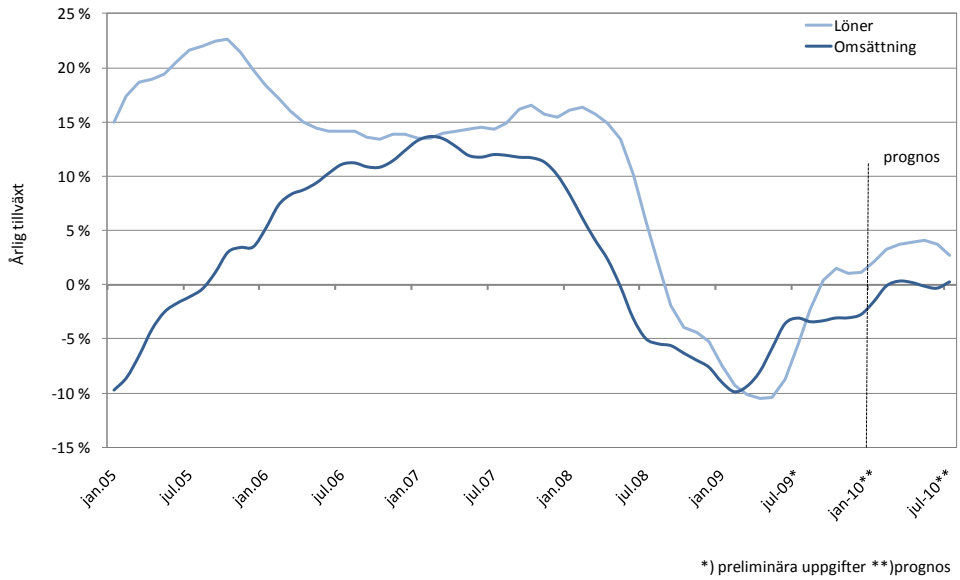

Figur 33. Förväntningarna inom företagstjänster, våren 2010

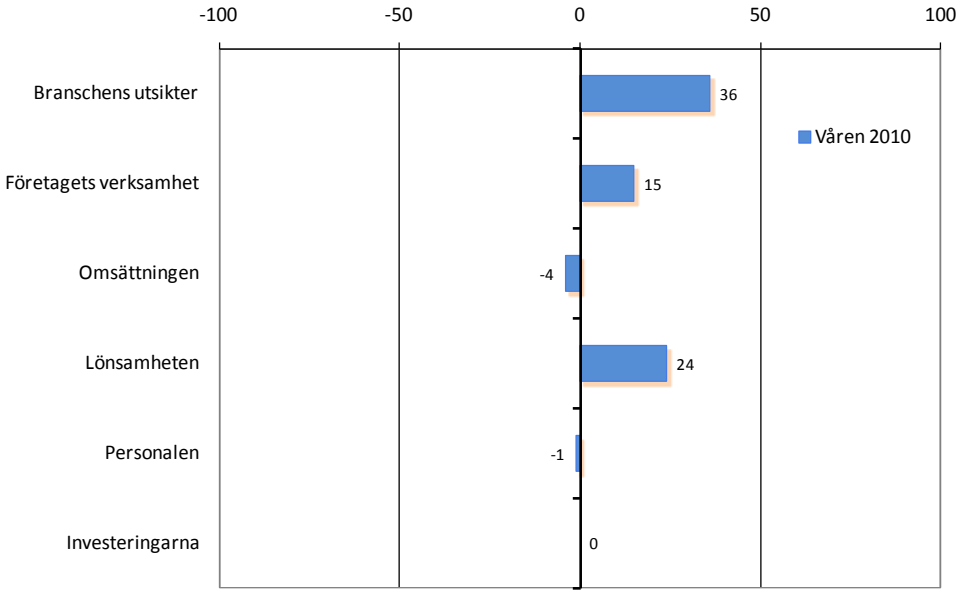

Figur 34. Lönernas och omsättningens tillväxt inom personliga tjänster

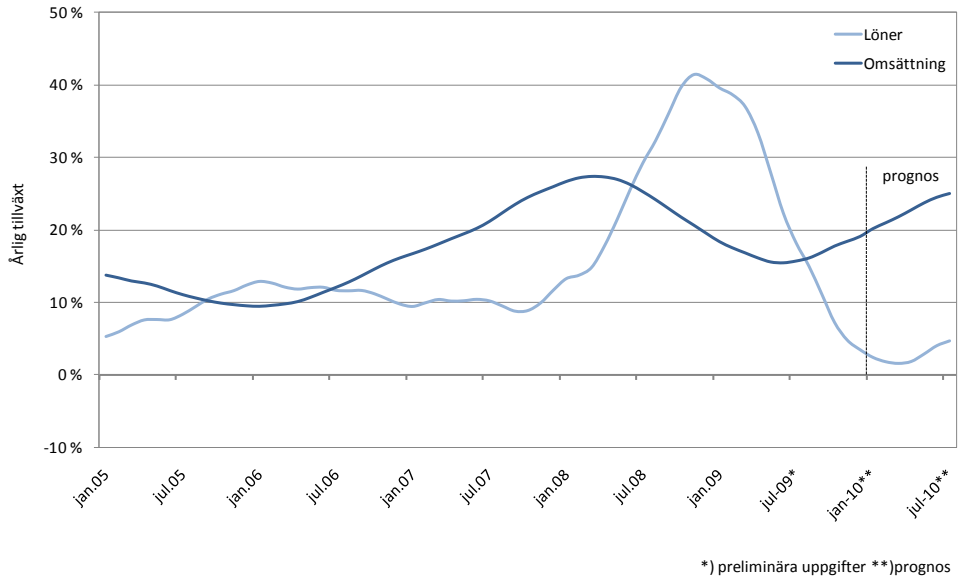

5.12 Personliga tjänster

Tjänsteföretagen som har personer och hushåll som kunder har klarat krisen bäst av alla branscher. Man har haft en omsättningstillväxt som legat mellan 17-18 procent under 2009 (*Figur 34*).

Enligt branschföretagens svar på vår enkät, är utsikterna för detta år motsägelsefulla, som inom många andra branscher. Man tror allmänt på sämre omsättning i förhållande till 2009 (*Figur 35*). Samtidigt förväntar man sig sammantaget bättre lönsamhet 2010 än 2009. Vi kan också notera att barometersvaren uppvisar en liten övervikt mot förväntningarna att personalen kan komma att minska (barometerutslag = -13).

På grund av den nya branschindelningen som vi tagit i bruk i år kan vi inte göra några jämförelser med tidigare år.

Figur 35. Förväntningarna inom personliga tjänster, våren 2010

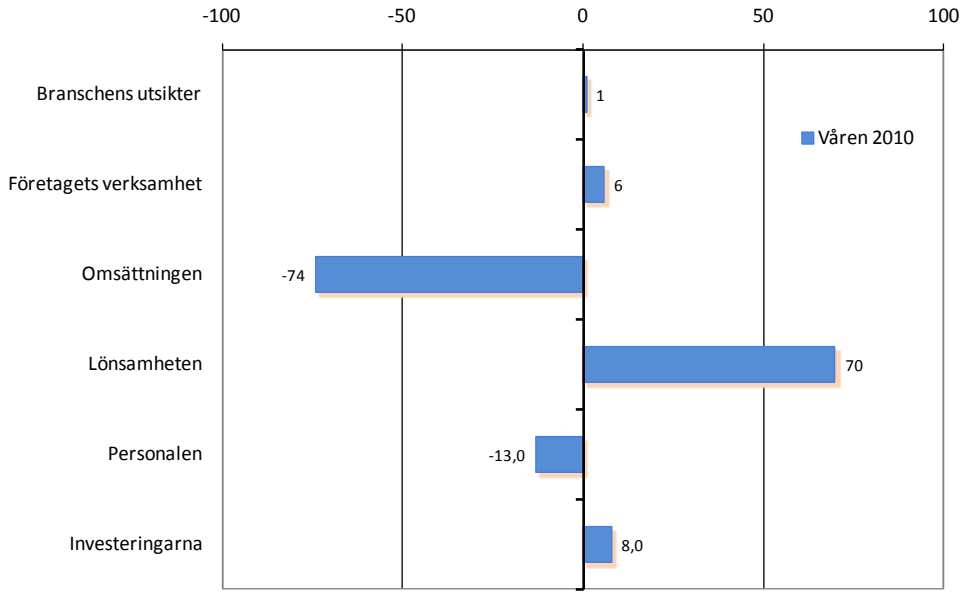

Källor och referenser i urval

Aktia (2010) Ekonomisk översikt, januari 2010

The Conference Board, *Consumer Confidence Survey* (http://www.conferenceboard.org/economics/consumerConfidence.cfm)

Dagens industri, varierande nummer

Dagens industris hemsida (http://www.di.se)

ECB (http://www.ecb.int/)

Economist, varierande nummer

ETLA (2010) *Suhdanne 2010/1*

Europeiska kommissionen (2010) *Interim Forecast, February 2010*

FED (http://www.federalreserve.gov/)

Finansministeriet, Finland (2010) *Taloudellinen katsaus. Kevät 2010*

Finlands bank (2010) *Euro & talous, Talouden näkymät. Erikoisnumero 1/2010*

Finlands Bank (http://www.bofi.fi)

The Independent, 9 februari 2010

Investment Tools (http://www.investmenttools.com/futures/bdi_baltic_dry_index.htm)

Konjunkturinstitutet (2010) ’Konjunkturläget mars 2010’

Löntagarnas forskningsinstitut, Finland (2010) *Talousennuste vousille 2010-2011*

Nordea (2010) ’Ekonomiska utsikter 2010’

PTT (2010) *Suhdannekuva 1/2010*

Sjöfartsbranschens utbildnings- och forskningscentral vid Åbo universitet (2009) ’Rederibarometern december 2009’

Skandinaviska enskilda banken (2010) *Nordic Outlook*

Statistikcentralen (http://www.stat.fi)

Statistiska Centralbyrån, (SCB) (http://www.scb.se)

Sveriges riksbank (2010) Penningpolitisk rapport, februari 2010

ÅSUB (1996) Nationalräkenskapsdata för Åland 1989-1993

ÅSUB (1997) Nationalräkenskapsdata för Åland 1993-1995

ÅSUB (2009) Rapport 2009:14. Handelsintegration och välfärd under EU-medlemskapet

ÅSUB (2010) Statistikmeddelande. Befolkning 2010:1. Befolkningsrörelsen 2009

ÅSUB (kommande, 2010) Arbetskraftsbarometern 2010

ÅSUB (kommande, 2010) Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn - Våren 2010

Bilaga: Konjunkturenkäten 2010

ÅSUB Ålands statistik- och utredningsbyrå

Konjunkturenkäten våren 2010

Posta, faxa eller svara direkt via blanketten på vår hemsida (se följebrevet)!
ÅSUB, PB 1187, AX 22 111 Mariehamn; fax 018-19495

Svarsnummer
(Se den förtryckta pappersblanketten)

Företag

Kontaktperson

Tel.:

Titel

Vill Ni ha Konjunkturrapporten som återrapportering? ◯ ja ◯ nej

Ert företags aktuella personalstyrka omräknat till helårstjänster? (Vid behov använd en eller två decimaler)

Inom Åland (inklusive anställda ombord på åländska fartyg | Utanför Åland

1. Konjunkturutsikterna i Er bransch kommer om 12 månader att vara:

○ bättre ○ oförändrade ○ sämre

2. Kommer Ert företag om 12 månader att ha:

○ expanderat ○ bibehållit nuvarande storlek ○ minskat eller upphört med verksamheten

3. Hur har omsättningen i Ert företag utvecklats jämfört med situationen för 12 månader sedan, i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen? (År 2009 var inflationen 0,2 procent)

○ snabbare ○ lika snabbt ○ långsammare

4. Hur kommer omsättningen att ha utvecklats om 12 månader i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen?

○ snabbare ○ lika snabbt ○ långsammare

5. Hur har lönsamheten i Ert företag utvecklats jämfört med situationen för 12 månader sedan?

○ förbättrats ○ oförändrad ○ försämrats

6. Hur kommer lönsamheten att ha utvecklats om 12 månader?

○ förbättrats ○ oförändrad ○ försämrats

7. Har antalet anställda i Ert företag, jämfört med situationen för 12 månader sedan:

○ ökat ○ oförändrad ○ minskat

8. Kommer antalet anställda i Ert företag om 12 månader att:

○ ha ökat ○ vara oförändrad ○ ha minskat

9. Hur har investeringarna i byggnader och maskiner förändrats jämfört med för 12 månader sedan:

○ ökat betydligt ○ motsvarar årligt slitage och avskrivningar ○ minskat betydligt

10. Hur kommer investeringarna att ha utvecklats om 12 månader:

○ ökat betydligt ○ motsvara årligt slitage och avskrivningar ○ minskat betydligt

7143412057

11. Hur många anställda, omräknat till helårstjänster uppskattar Ni att Ert företag kommer att ha om ett år? (Vid behov använd en eller två decimaler! Inga anställda = 0)

Anställda på Åland om 12 månader (inklusive ev. anställda på åländska fartyg):

Anställda utanför Åland om 12 månader:

12. Uppskatta antalet nyanställningar (ersättande och ny personal) omräknat till helårstjänster i Ert företag om ett år. (Vid behov använd en eller två decimaler)

På Åland (inklusive ev. anställda på åländska fartyg):

Utanför Åland

Antal nyanställningar/ helårstjänster sammanlagt (a+b)

Om Ni svarat '0' (inga nyanställningar) på ovanstående fråga, gå direkt till fråga 15!

13. Om Ni planerar att nyanställa under det kommande året, vilken yrkesinriktning kommer Ni att efterfråga mest? (Avser arbetsställen inom och utanför Åland). (Vid behov använd en eller två decimaler!)

Uppskatta antal omräknat till heltidstjänster! (Sammanlagda antalet bör summera till a+b i fråga 12)

Yrkesgrupp	Antal	Yrkesgrupp	Antal
Chefer inom ekonomi, admin., personal		Serveringspersonal	
Sekreterare, dataregistrerare, fakturerare		Kaptener, styrmän, maskinbefäl	
Kundservice inom penningtrafik		Däckmanskap, maskinpersonal	
Övrig kontorspersonal		Fordonsförare, chaufförer	
Dataspecialister (programmerare m.fl)		Drifts- och verksamhetschefer	
Dataoperatörer, tekniker och liknande		Byggnadshantverkare, VVS	
Försäljare och butikskassörer		Elektriker, elmontörer	
Fiskodlingsarbetare		Maskinmontörer, -reparatörer	
Kockar, storhushållspersonal		Fastighetsskötsel, städning	
Annat - vad?		Frisörer, kosmetologer, m.fl.	

Summa nyanställningar
Obs! Summan bör vara = a+b under fråga 12

14. Om Ert företag efterfrågar en särskild yrkesinriktning, vilken tror Ni kommer att vara svårast att få tag på under det kommande året? (Se ovan). Texta och förkorta vid behov!

15. Hur stor andel av Er personal uppskattar Ni att i nuläget fortbildar sig per år?

○ 0-20% ○ 20-40% ○ 40-60% ○ 60-80% ○ 80-100%

16. Inom vilket område tror Ni att Ni främst kommer att satsa på fortbildning/vidareutbildning under det närmaste året? Texta och förkorta vid behov!

17. Vilken slags fortbildning/vidareutbildning kan Ert företag tänka sig bekosta under det närmaste året?

☐ enskilda, kortare utbildningstillfällen ☐ utbildning för examen/certifiering (Ett eller två kryss!)

Stort tack för Er medverkan! 8533412051

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomisk-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅSUB
ÅLANDS STATISTIK- OCH UTREDNINGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN